

ZÁMEK VE ŠKVORCI, JEHO VÝZNAM A VYUŽITÍ V RÁMCI DOMINIA SMIŘICKÝCH

HANA PRIXOVÁ DVORSKÁ

ŠKVOREC CASTLE, ITS IMPORTANCE AND USE IN THE SMIŘICKÝ DOMAIN

The article contributes to learning about the Renaissance look of Škvorec Castle, its use and role among the residences of the Smiřický domain. It follows the other residences of the Smiřický family – Hrubá Skála and Kostelec nad Černými lesy castles. Only the entrance section and part of the western wing with the adjacent wall remain from the original four-winged structure. As a result, written historical records and depictions of the castle from the 19th century are important sources of knowledge in addition to architectural documents and reports from building and historical research and archaeological excavations. Because of the low level of the structure's authentic preservation, the learning about medieval building stages is an important element to understand the Renaissance reconstruction.

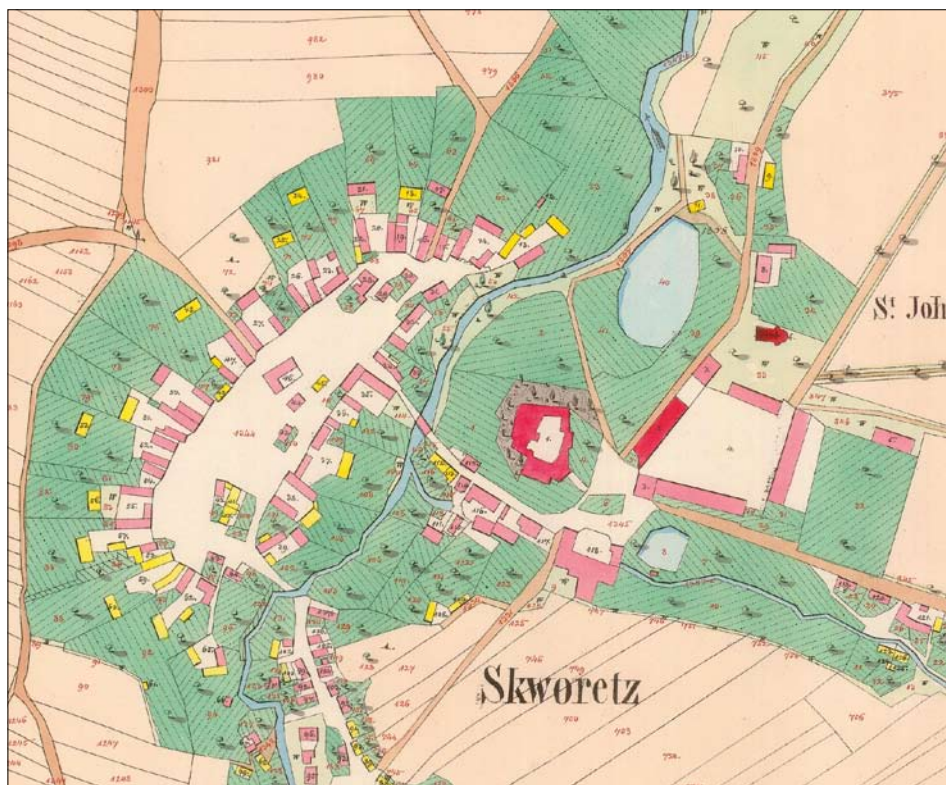
Key words: Škvorec, Renaissance, Smiřický family, castle

Článek je příspěvkem k poznání renesanční podoby zámku ve Škvorci, jeho využití a fungování v rámci sídelní sítě smiřického dominia. Navazuje tak na poznání rodových sídel Smiřických – zámku Hrubá Skála a Kostelec nad Černými lesy. Ze čtyřkřídle stavby je dnes dochována jen vstupní partie s jižním a částí východního křídla s přilehlou zdí, a tak jsou kromě architektonických fragmentů, zpráv ze stavebněhistorických průzkumů a archeologických výzkumů, důležitým zdrojem poznání písemné dobové prameny a vyobrazení zámku z 19. století. Pro nízkou míru autentického dochování objektu je důležitým segmentem pro pochopení renesanční přestavby také poznání středověkých stavebních fází.

Klíčová slova: Škvorec, renesance, Smiřičtí, zámek

Škvorec je městys položený 22,5 km východně od Prahy v mírně zvlněném terénu Říčanské plošiny. Na jeho východním okraji stojí torzálně dochovaný zámek, který vznikl přestavbou staršího gotického hradu a ve středověku i novověku býval sídlem významných majitelů. Podoba, kterou mu postupně tito vlastníci vtiskli, je dnes z velké části zničena demolicí necelých tří křídel. V 16. století získal hrad šlechtický rod Smiřických ze Smiřic, usilující cílevědomě o politickou moc a vliv. Škvorec byl v 1. polovině 16. století v blízkosti Prahy nejdůležitější enklávou, kterou se jim u hlavního města podařilo získat. Proto středověký hrad proměnili v čtyřkřídle zámek s uzavřeným nádvořím kolem lichoběžného dvora, přičemž se museli vyrovnat s gotickými paláci, věží a hradbami, determinujícími areál. Článek se pokusí odpovědět na otázky,

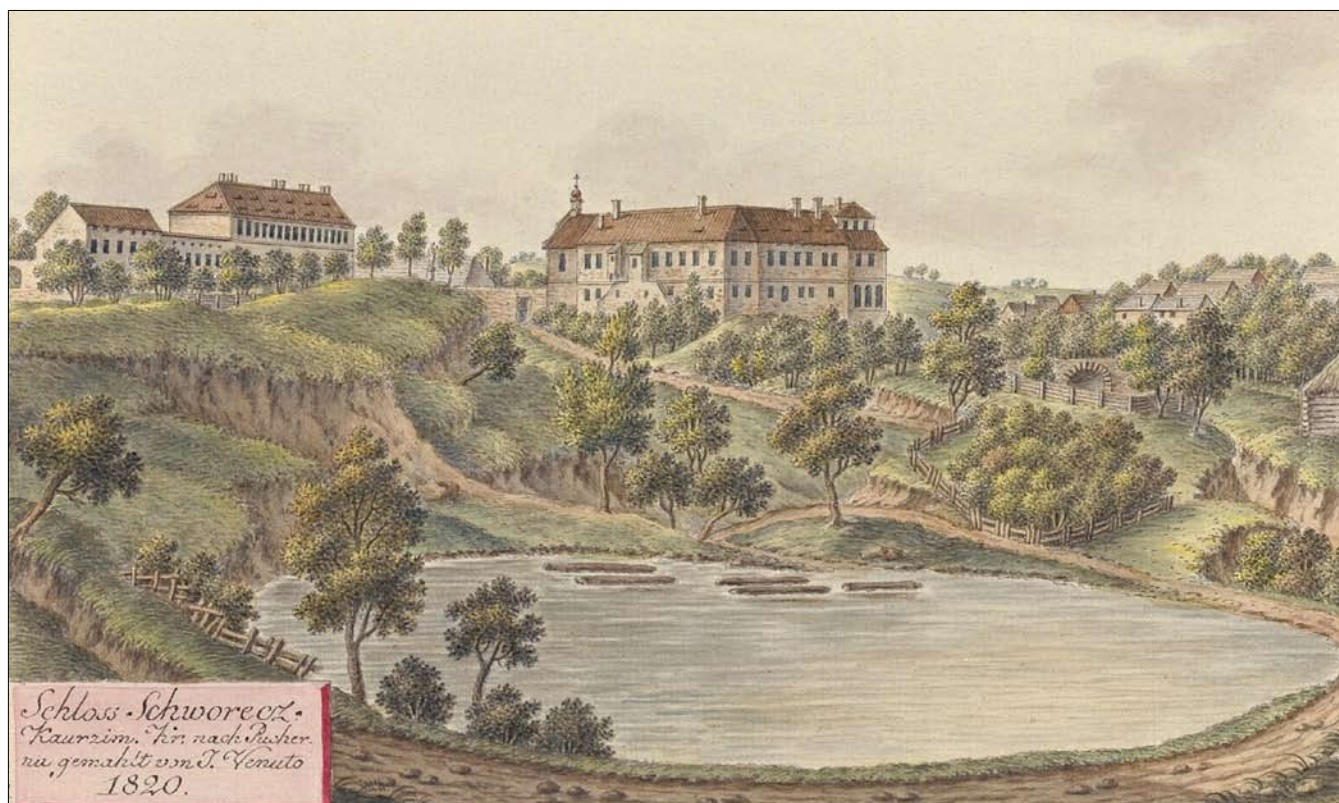
jak Smiřičtí využili stavební potenciál lokality ovlivněné předchozími stavebními zásahy osobností, jež v rozhodujících momentech vývoje objektu zdaleka nepatřily jen k provinční šlechtě. Dále, jak nové sídlo odpovídalo dobovým funkčním zvyklostem a také jakou hrálo roli v celkovém rozložení a využívání sídel celého dominia.

Obr. 1: Škvorec (okres Praha-východ), tzv. císařský otisk mapy stabilního katastru, 1840 (Ústřední archiv zeměměřictví a katastru).

Stať navazuje na výzkum jednoho ze tří rodových sídel Smiřických – zámku Hrubé Skály v Českém ráji.¹⁾ Spolu s ozřejmením využití rezidence v Kostelci nad Černými

1) H. Prixová Dvorská, Zámek Hrubá Skála na počátku 17. století. Příspěvek k poznání významu a využití smiřického sídla v kontextu rodového dominia, Průzkumy památek XXIII, č. 1, 2016, s. 45–72.

Obr. 2: Johann Anton Venuto, veduta zámku Škvorce podle Antonína Pucherny, 1820 (převzato z J. A. Venuto, o. c. v pozn. 39).

lesy²⁾ a dalších objektů, například zámku v Náchodě, čekajícího teprve na své zpracování, chce přispět k poznání fungování sídelní sítě rodu, jehož dvousetletá historie byla o to zajímavější, že poslední člen Albrecht Jan dokonce usiloval o získání titulu českého krále.

Zámecký objekt je dnes dochován pouze fragmentárně. Převážná část zástavby – západní, severní a částečně i východní křídlo – byla v letech 1860–1880 z velké části stržena. Ze čtyřkřídlého objektu se dochovala jen patrová vstupní věžová brána v jižním nároží areálu, přístupná po mostě překonávajícím bývalý příkop, k ní přiléhající relikty patrového jižního křídla s novodobou přístavbou, malá část východního křídla a na ni navazující úsek vnější obvodové zdi. Přestože se do dnešních dnů dochovalo jen torzo zámku, existují písemné prameny, zprávy o provedených průzkumech a fragmenty stavby umožňující alespoň částečné poznání její bohaté stavební historie.

STŘEDOVĚKÝ HRAD

Důležitým východiskem pro pochopení renesanční přestavby a souvisejících úprav areálu je poznání středověkých fází a stavu objektu k roku 1530. Původní hrad zaujal ve 2. polovině 13. století polohu na konci nevelké-

ho fylitového skalního ostrohu, umožňující jeho efektivní opevnění. Výstavba byla postupná a během zhruba 250 let zde vyrostl gotický hrad, o němž se Pavel Kroupa před dvaceti lety vyjádřil jako o jedné z nejvýznamnějších profánních staveb v blízkém okolí Prahy.³⁾ Důvody pro tento úsudek jsou jistě oprávněné. Prvním vlastníkem Škvorce, zachyceným v dochovaných písemných pramenech, byl v 60. – 80. letech 13. století vysoký zemský a dvorský úředník Domaslav, uváděný jako jeden z pražských purkrabích českého krále Přemysla Otakara II., jeho nejvyšší komorník a také číšník královny Kunhuty.⁴⁾ Další majitelé jsou doloženi až od druhé poloviny 14. století, kdy Škvorec patřil pražské patricijské rodině Olbramoviců, z nichž patrně nejvýznamnější člen Olbram byl v poslední čtvrtině 14. století pražským a vysehradským kanovníkem, proboštem kapituly u kostela sv. Apolináře na Novém Městě pražském a od roku 1396 dokonce pražským arcibiskupem.⁵⁾ V 1. polovině 15. století Škvorec často měnil majitele, ale žádný z nich se významněji nezapsal do dějin panství. Teprve v roce 1462 se dostal do rukou královskému prokurátorovi a poté purkrabímu Pražského hradu Čeňkovi z Klinštejna, za jehož potomků, kteří jej drželi až do roku 1530, byl v roce 1497 povýšen na městečko.

2) Nejpodrobněji se tématu věnovala A. Nachtmannová, Kostelec nad Černými lesy v éře Smířických – provoz a vybavení renesančního zámku, *Průzkumy památek* X, č. 2, 2003, s. 87–102; dále E. Zápalová, Renesanční malby v jižním a západním křídle zámku v Kostelci nad Černými lesy, *Průzkumy památek* XII, č. 2, 2005, s. 170–177; V. J. Mrutík, Zámek v Kostelci nad Černými lesy v éře Lichtenštejnů (provoz a přestavby v 17. století), *Průzkumy památek* XVIII, č. 1, 2011, s. 90–96; A. Holasová, Kostelec nad Černými lesy ve světle inventáře z roku 1611 s přihlédnutím k inventářům pozdějším, in: *Východočeský sborník historický* 12, Pardubice 2005, s. 45–71.

3) P. Kroupa, Ke stavebnímu vývoji hradu a zámku ve Škvorci, in: *Castellologica Bohemica* 6, Praha 1998, s. 281–296, zde s. 218.

4) Kariérou Domaslava ze Škvorce se nejpodrobněji zabýval Libor Jan, který také snesl příslušné doklady; L. Jan, Václav II. Král na stříbrném trůnu. Praha 2015, s. 34–35.

5) K jednotlivým držitelům a historii hradu a zámku ve Škvorci např. A. Sedláček, Hrad, zámky a tvrze království Českého XV. Kouřimsko. Praha 1927, s. 224–227; F. Holec a kol., Hrad, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha a okolí. Praha 1988, s. 166–168; P. Kroupa, o. c. v pozn. 3.

Obr. 3: Baltazar Kutina, kresba zámku Škvorce, před rokem 1881 (foto archiv Ústavu dějin umění AV ČR).

Během středověku prošel hrad nejméně dvěma hlavními stavebními etapami, k jejichž poznání zásadně přispěl Pavel Kroupa v roce 1998⁶⁾ a následně archeologický výzkum vedený Jaroslavem Špačkem z Městského muzea v Čelákovících.⁷⁾ Na jejich základě pak mohli své poznatky publikovat také Jiří Úlovec,⁸⁾ Tomáš Durdík⁹⁾ a František Gabriel s Lucií Kracíkovou (Kursovou).¹⁰⁾ Při vyhodnocení

veškerých dostupných poznatků je však nutné vědět, že archeologický průzkum nebyl proveden v celém rozsahu původního hradu, a navíc dosud nedošlo k zveřejnění vyhodnocení sypkých antropogenních vrstev. Pokusy o rekonstrukci vývoje hradu a zámku je tedy třeba považovat do značné míry za hypotetické.

S vysokým stupněm pravděpodobnosti proběhla první stavební etapa v době vlády krále Přemysla Otakara II., kdy Domaslav nechal vystavět menší kamenný hrad s mohutnou válcovou věží v čele plnící funkci tzv. bergfritu. Hradní jádro pravidelného, mírně lichoběžníkového půdorysu vymezovala 1,6 až 3 m silná hradba o neznámé původní výšce, která se na přístupové východní straně, přibližně ve středu, napojovala na zmíněnou velkou věž. Obytný palác na obdélném půdoryse byl pravděpodobně umístěn při západní, nejlépe chráněné hraně jádra. K severní hradbě přiléhal další, zřejmě patrový „dům“. Jeho snad valeně klenutá krajní místnost v přízemí byla z nádvoří přístupná vstupem, jehož vnitřní niku s původním stlačeným záklenkem z lomového kamene identifikoval archeologický výzkum.¹¹⁾ Výsledky archeologického zkoumání vyloučily přítomnost vstupní brány ve východní hradbě s věží. Proto lze předpokládat, že přístupová cesta do jádra hradu vedla od počátku v trase dochovaného příchodu,

6) P. Kroupa, o. c. v pozn. 3.

7) Archeologický průzkum proběhl v letech 1999–2010. Průběžné zprávy viz J. Špaček, *Archeologické výzkumy Městského muzea v Čelákovících* v roce 1999, in: *Středočeský vlastivědný sborník* 18, Roztoky u Prahy 2000, s. 135–138; J. Špaček – P. Snítílý, *Archeologické výzkumy Městského muzea v Čelákovících* v roce 2003, in: *Středočeský vlastivědný sborník* 22, Roztoky u Prahy 2004, s. 165–172; *též*, *Archeologické výzkumy Městského muzea v Čelákovících* v roce 2008, in: *Středočeský vlastivědný sborník* 27, Roztoky u Prahy 2009, s. 117–130.

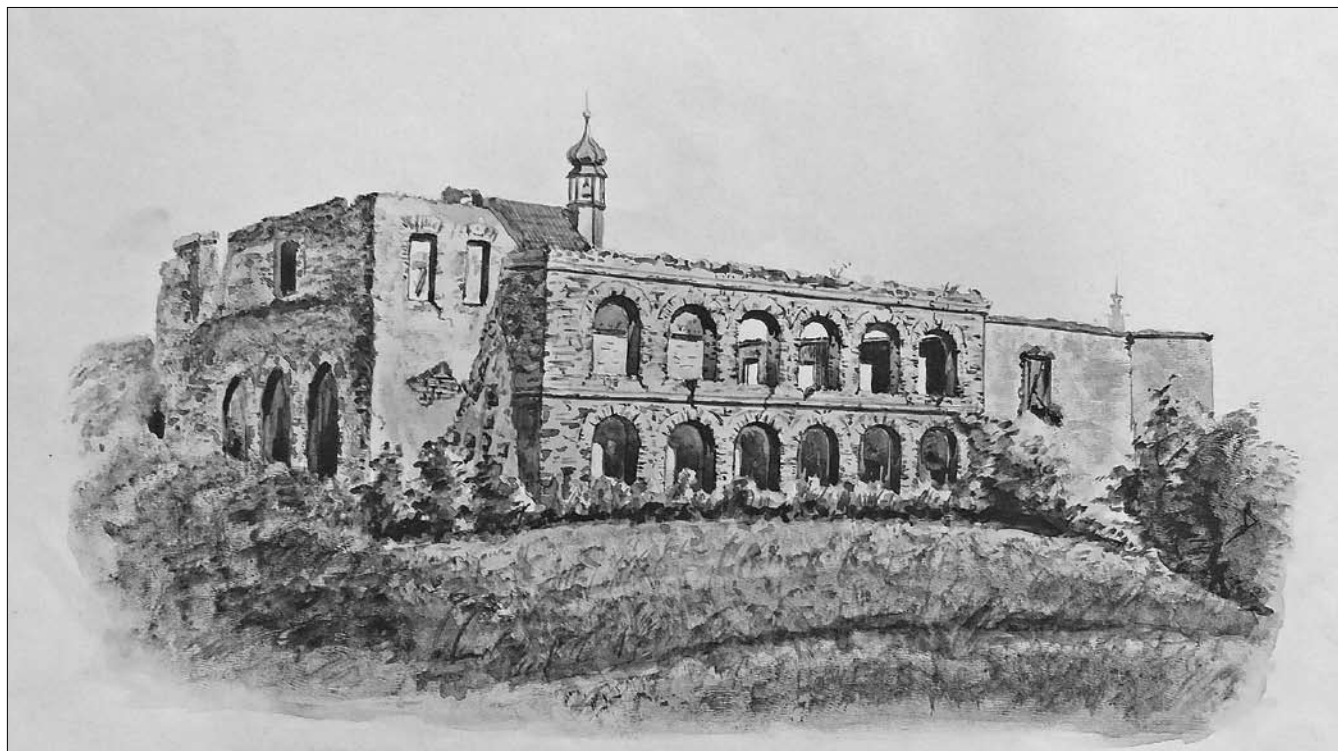
8) J. Úlovec, *Ohrožené hrady, zámky a tvrze Čech 2*. Praha 2005, s. 445–450.

9) T. Durdík, *Předběžné vyhodnocení stáří zdí odkrytých na hradě Škvorec archeologickým výzkumem Jaroslava Špačka v letech 2009–2010*. Praha 2010, rkp., uloženo v Archeologickém ústavu AV ČR; *týž*, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Dodatky 4*. Praha 2011, s. 104–105.

10) F. Gabriel – L. Kracíková, *SHP Škvorec. Starý zámek – archeologicky odkryté fragmenty zdiva*. Česká Lípa 2010, rkp., uloženo v archivu NPÚ ÚOP SČ v Praze; F. Gabriel – L. Kursová, *Stavební dějiny v archeologii na příkladu Starého zámku ve Škvorci (okr. Praha-východ)*, in: *Castellologica Bohemica* 18, Plzeň 2018, s. 5–50. Model stavebního vývoje sídla předestřeného autory je problematický. Jak upozornili sami autoři, sestavení modelu se neopíralo o vyhodnocení sypkých antropogenních vrstev a nálezů z nich. Výsledky archeolo-

gického výzkumu by patrně mohl podat pouze Jaroslav Špaček.

11) F. Gabriel – L. Kursová, o. c. v pozn. 10, s. 35–39. P. Kroupa, o. c. v pozn. 3, předpokládal existenci západního a východního paláce.

Obr. 4: Kresba zámku Škvorce z roku 1885 (reprofoto z: Pamětní kniha městyse Škvorce, o. c. v pozn. 40; všechny snímky H. Prixová Dvorská, 2019, není-li uvedeno jinak).

tedy od jihovýchodu.¹²⁾ Zajímavou je hypotéza Františka Gabriela a Lucie Kursové,¹³⁾ že k jižní hradbě jádra s blíže neznámou vstupní branou přiléhalo obdélné předhradí chráněné mohutnou zdí. Důkazy pro tuto úvahu nejsou známy.¹⁴⁾ Není sice důvod pochybovat o využití jihozápadního předpolí jádra už ve 13. století, avšak podobu jeho ohrazení mohou osvětlit jen budoucí výzkumy. Vznik zděného opevnění tohoto předhradí by byl logičtější až v následující stavební fázi, v souvislosti s celkovým rozšířením areálu na jihu a východě o další obrannou linii. Poznání východního úseku dispozice přineslo možnost klasifikovat jádro hradu jako zástupce hradů s čelní velkou věží (též tzv. bergfritového typu), jehož obytná složka se nejpravděpodobněji skládala z paláce, který kolmo doplňovalo druhé, severní, obytné křídlo. Archeologové dále odkryli řadu fragmentů kamenického vybavení obytných objektů. Malovaná vyžlabená klenební žebra nalezená v místech severního křídla nebo obsažená jako sekundárně užitý stavební materiál v mladších konstrukcích dokládají, že v patře se nacházela nejméně jedna větší klenutá místnost. V nároží severovýchodní zdi, dodatečně (nejdříve v některé z renesančních stavebních etap) vložené do zasypaného přízemí severního křídla,¹⁵⁾ je zazděn fragment výběhu tří rozbíhajících se žebíř. Ten indikuje, že předpokládanou místnost v patře kryla nejméně dvě pole křížové klenby.¹⁶⁾

12) Situování brány, dnes v jihovýchodním nároží, do těchto míst již ve 13. století předpokládal P. Kroupa, o. c. v pozn. 3, s. 282–286.

13) F. Gabriel – L. Kursová, o. c. v pozn. 10, s. 45.

14) V těchto místech archeologický průzkum neproběhl.

15) Žebro bylo použito jako stavební materiál a je součástí zdi archeologicky označené jako zeď 17; F. Gabriel – L. Kursová, o. c. v pozn. 10.

16) Za konzultaci k problematice středověkých žebrových kleneb děkuji Daliboru Prixovi. Jedním z nalezených fragmentů je také pískovcový profilovaný rovný prvek s pokročilým hruškovým profilem s postranními oblouny a výžlabkem, který původně z jedné strany přiléhal k nějaké konstrukci (jeden z boků je jen hrubě srovnán

Diagonální postavení žebíř ve výběhu naznačuje, že obě pole byla jen lehce obdélná, jedno z nich však podle úhlu, který žebra svírají, bylo o málo hlubší. Proporce vyžlabených žebíř, stejně jako charakter polychromie, odpovídají architektuře pozdních 60.–80. let 13. století.¹⁷⁾ Fotograficky dokumentovaný nález kamenného kvádru s vystupující konzolou s obráceně jehlancovým tělesem potvrzuje, že klenby byly podchyceny konzolami, podobně jako tomu bylo v paláci nedalekého hradu v Říčanech. Souhrn zatím známých architektonických zlomků dokládá relativní vyspělost stavební skupiny, která ve Škvorci pracovala, a její dobrou znalost reprezentativních soudobých nebo jen o málo starších staveb panovnického okruhu. V druhé polovině 13. století byla podobně náročná architektonická výbava typická především pro královské hrady, např. Zvíkov, Bezděz, Písek či Housku, eventuálně pro hrady nejvyšších představitelů české církve (hrad v Horšovském Týně). Adekvátní architektonické prvky se na menších šlechtických hradech vyskytují jen vzácně, téměř výhradně na stavbách osobností podobně úzce spojených s královským dvorem, jako tomu bylo v případě Domaslava – např. na východočeském Vizmburku, který byl o něco později spjat s pro-

špičákem). Hypoteticky bychom jej proto mohli považovat např. za součást náročnějšího portálu (rámcově obdobného např. vnějšímu rámu portálu z kaple biskupského hradu v Horšovském Týně, vedoucímu na schodiště stoupající na tribunu) nebo třeba předsazené rámování nějaké sedile, zhruba obdobné sedilím ve zmíněné horšovotýnské kapli či v průjezdech nebo kaplích královských hradů (Zvíkov, Křivoklát, Špilberk aj.).

17) T. Durdík, 2011, o. c. v pozn. 9, s. 105, autor ovšem žebra zařadil do doby krále Václava IV. Ale vyžlabená žebra z konce 14. století jsou charakteristická zřetelně odlišnými proporcemi; srov. V. Mencl, Tvary klenebních žebíř v české gotické architektuře, Zprávy památkové péče XI–XII, 1951–1952, s. 268–281. Ve Škvorci nalezená klenební žebra do 13. století datovali F. Gabriel – L. Kursová, o. c. v pozn. 10, s. 38–40, třebaže je kladli do širokého intervalu „po roce 1200“, resp. ke konci 13. století.

slulým Tasem z Vizmburka,¹⁸⁾ či v blízkých Říčanech, jež vlastnil nejvyšší komorník a rádce krále Přemysla Otakara II., Ondřej ze Všechrom, s nímž se jeho vrstevník Domaslav dobře znal. Hrad Škvorec tedy na sklonku třetí či počátkem poslední čtvrtiny 13. století musel být poměrně dobře vybaven a také dokončen, což dokazuje polychromie klenebních žebířů. Potvrzuje se tím mínění Pavla Kroupy, že se jednalo „o jednu z nejvýznamnějších profánních staveb v blízkém okolí Prahy“.¹⁹⁾

Jak dlouho zůstal hrad v podobě, kterou mu vtiskl Domaslav, nelze na základě dostupných poznatků spolehlivě určit. Už Pavel Kroupa považoval za nepravděpodobné, že by muž v postavení, v jakém byl pražský arcibiskup Olbram ze Škvorce, neměl potřebu modernizovat nejméně 100 let staré sídlo.²⁰⁾ Na Škvorci skutečně lze identifikovat prvky odpovídající architektuře přelomu 14. a 15. století. Nejspíše už v 2. polovině 14. století Olbramovci (patrně Olbram Menhartův, † okolo 1388) přistoupili ke stavebním úpravám a rozšíření obranného systému hradu na nejvíce ohrožených stranách o východní a jižní předpolí, ohraničené mohutnými zdmi, zřejmě s funkcí parkánu na východě a předhradí na jihu. Z nich východní zeď (v plánu Františka Gabriela a Lucie Kursové s č. 18)²¹⁾ se k severovýchodnímu nároží jádra Domaslavova hradu přimykala na spáru, a byla tedy připojena později. V této, nejpozději v následné etapě asi kolem roku 1400, proběhly menší stavební aktivity v místech severního obytného křídla.²²⁾ Problematická je datace dochované vstupní brány v jihovýchodním nároží se zděným přístupovým mostem. Kamenná brána na půdoryse obdélníku je vyzděna z lomového zdiva.²³⁾ V čele má lomený průjezd pro vozy a po jeho pohledově pravé straně malou, půlkruhově zaklenutou branku pro pěší. Oba vstupní otvory rámuje vpadlina padacího mostu, které také oddělují vjezd a vstup pro pěší. Ve vrcholové partii

Obr. 5: Škvorec, zámek, pohled na vstupní partii od jihovýchodu, stav 2017 (foto V. Razím).

ostění vjezdu jsou patrné čtyři kamenické značky v pěti provedeních. Nároží vysunutá do příkopu podpírají mohutné opěrné pilíře z kvádrového zdiva, opatřené štítkem na vnějším okraji. Do nádvoří se gotické jádro brány otevírá kamenným lomeným obloukem. Její vnitřní prostor je zaklenutý valenou klenbou. Pavel Kroupa se domníval, že brána mohla vzniknout buď v období Přemysla Otakara II., anebo ve dvou fázích – nádvoří část před rokem 1300 a druhá právě v éře Olbramoviců.²⁴⁾ Jeho závěry nesdílili autoři statí z roku 2018 a z důvodu jejího strohého vybavení architektonickými články dataci brány viděli jako přinejmenším nejednoznačnou; její vznik položili až do 16. století.²⁵⁾ Vzhledem k absenci architektonicky průkazných stavebních prvků může být její časové zařazení opravdu široké. Z typologického hlediska brána jistě nepochází z 13. století, spíše může jít o architekturu z pokročilého 14. až počátku 16. století.

18) K Vizmburku zvláště V. Razím, Vizmburk. Raně gotický hrad a jeho proměny, Průzkumy památek XIX, 2012, příloha časopisu.

19) P. Kroupa, o. c. v pozn. 3, s. 281.

20) Tamtéž, s. 285.

21) F. Gabriel – L. Kursová, o. c. v pozn. 10, s. 9, obr. 1, popis zdi na s. 17.

22) F. Gabriel – L. Kursová, o. c. v pozn. 10, s. 45. Autoři také předpokládali prolomení východní zdi-hradby vstupním portálem, které ovšem souvisí až s novověkými úpravami.

23) Srov. P. Kroupa, Nejnovější průzkumy zámku ve Škvorci, Brandýse nad Labem a Štíříně, Památky středních Čech 18, č. 1, 2004, s. 50–56, zde s. 50.

24) P. Kroupa, o. c. v pozn. 3, s. 282–285. Nutno ovšem připomenout, že Pavel Kroupa nevěděl o existenci velké válcové věže a jeho závěry předpokládaly další i archeologické bádání.

25) F. Gabriel – L. Kursová, o. c. v pozn. 10, s. 40, 45. Na modelu vývoje sídla autoři zakreslili jihovýchodní pasáž hradu jako stavební etapu související v podstatě se Smiřickými.

Obr. 6: Škvorec, zámek, vstupní brána, detail, stav 2017.

Při pokusu o zodpovězení otázky, kdy jádro dochované brány vzniklo a zda může být až dílem přestaveb za Smiřických, je třeba vzít v potaz několik argumentů. V první řadě asi nelze přijmout tezi, že brána je výsledkem dvou stavebních etap, neboť ve zdivu nejsou patrné žádné spáry, trhliny, napojení atd. Z druhé strany však ze stylových důvodů není možné ani její datování do období Smiřických; v takovém případě už by její architektonické provedení bylo nepřiměřeně archaické. Dále pozorovatelné zdivo brány je nápadně slabší a zřetelně se odlišuje od skladby zdi ohraničující východní rozšíření hradu (zeď č. 18). Vezmeme-li v úvahu, že také pro zjednodušené trojúhelné štítky na čelech opěráků brány známe analogie či alespoň volné obdoby např. v sakrální architektuře z konce 14. až počátku 15. století (třeba opěráky kostelů ve Stusyni u Ronova nad Doubravou či Velkém Třebošově),²⁶⁾ potom nejpravděpodobnější se prozatím jeví varianta, že brána byla v období přestaveb Olbramoviců, snad kolem roku 1400,²⁷⁾ dodatečně vestavěna do jihovýchodního nároží vnější olbramovické hradební linie. Nejspíše tak nahradila starší bránu z doby výstavby vnější hradby. Vsazení nové brány na přelomu 14. a 15. století patrně bylo součástí větších stavebních úprav; relativně slabé zdivo

brány totiž přibližně odpovídalo parametrum úseku zdi, která oddělovala prostor při bráně od východního parkánu a později byla pojata do jižní obvodové zdi smiřického východního paláce.

RENEŠANČNÍ ZÁMEK

V roce 1530 bylo celé škvorecké zboží zapsáno pro dluh Zikmundovi I. ze Smiřic²⁸⁾ a jeho potomci drželi panství až do konfiskací roku 1621. Historie rodu, čítající jen o něco málo více než 200 let, je o to zajímavější, že během tohoto relativně krátkého období si stihli vydobýt prioritní politický respekt.²⁹⁾ Vzestup započali příslušníci rodu ve východočeských Smiřicích, kde jsou však doloženi jen několik málo desítek let. Brzy se snažili najít působiště u královského dvora a už během první poloviny 15. století můžeme jména prvních významnějších členů rodu sledovat v blízkosti důležitých královských úředníků a příslušníků vyšší šlechty, např. Viléma z Házmburka, Albrechta z Koldic, Jindřicha z Šelmberka či purkrabího Pražského hradu Vikéře z Myslína, kteří byli ochotni v roce 1417 potvrdit šlechtický původ Smiřických.³⁰⁾ Krátce po roce 1400 přesídlili z rodných Smiřic a získali např. podíl ve vsi Malešice, Dětenice či lokality Libice, Lysou nad Labem, hrad Housku nebo město Roudnici nad Labem.³¹⁾ Během 15. století budovali svou pověst a rozšiřovali dominium. Snad lze v tomto případě ještě říci pomalu, protože expanze v pravém slova smyslu měla přijít teprve v 30. letech 16. století a později. V tomto období syn Jindřicha Smiřického Zikmund I. dosáhl zralosti a stejně jako později jeho jmenovec a vnuk projevil velký hospodářský talent. Už ve 20. letech 16. století se mu podařilo rozšířit dominium o významné panství Hrubá Skála v Českém ráji a zhruba o deset let později získal také důležitou lokalitu v pražském okolí – Škvorec. Ten se stal do roku 1558, kdy Zikmundův syn Jaroslav převzal Kostelec nad Černými lesy, nejvýznamnějším smiřickým sídlem v blízkosti Prahy.

Když v roce 1548 Zikmund I. zemřel, dostal Škvorec jeho nejstarší syn Jaroslav. Ten v roce 1558 získal ještě atraktivnější Kostelec nad Černými lesy, který se pro následující období stal centrem rozsáhlého dominia, k němuž byly, kromě Škvorce, během 2. poloviny 16. století

28) Letopočet, kdy panství převzali Smiřičtí, je uváděn různými autory nejednotně. Např. A. Sedláček, o. c. v pozn. 5, s. 226, uvedl rok 1532 (tento zdroj cituje také P. Kroupa, o. c. v pozn. 3, s. 282); F. Holec a kol., o. c. v pozn. 5, datoval převzetí hradu Zikmundem Smiřickým dokonce už do roku 1522; J. Úlovec, o. c. v pozn. 8, s. 447, byl opatrnější a uvedl: „kolem roku 1532“. A. Nachtmannová, Škvorec – zámek, archivní rešerše. Praha 2013, rkp. – uloženo v archivu NPÚ ÚOP SČ v Praze, s. 5, citovala desky zemské větší s tvrzením, že v roce 1530 Jindřich z Klinštejna zapsal svůj majetek pro dluh 4000 kop českých grošů bratru své matky Markéty, Zikmundovi Smiřickému ze Smiřic. Nejednotné údaje uvádí také zatím poslední literatura J. Čechura – V. Stachurová Kucrová – Z. Vlasáková, Smiřičtí. Krátké dějiny úspěšného rodu. Praha 2018. J. Čechura v této knize na s. 110 uvádí rok 1532, zatímco na s. 240 zmiňuje rok 1530.

29) K historii a významu Smiřických ze Smiřic souhrnně J. Čechura – V. Stachurová Kucrová – Z. Vlasáková, o. c. v pozn. 28.

30) O počátcích rodu a jeho významném zakladateli podrobně psal J. Jukl, Jan Smiřický ze Smiřic † 1453. Praha 2012.

31) Společnost, v níž se už v tomto období pohybovali, naznačuje náklonnost alespoň některých Smiřických k reformačnímu hnutí; podrobně J. Čechura – V. Stachurová Kucrová – Z. Vlasáková, o. c. v pozn. 28, s. 18–35.

26) Za konzultaci děkuji Daliboru Prixovi.

27) Shodně už T. Durdík, 2010, o. c. v pozn. 9, s. 6. K podobě středověkých bran z konce 14. a počátku 15. století V. Razím, Řeč středověké fortifikační architektury. Terminologie a její souvislosti, Praha 2018, např. s. 176–177. V. Razímovi děkuji za pomoc a konzultaci.

připojeny další lokality: Uhříněves (od 1579), Koloděje (od 1589) či Dymokury (od 1614). Protože Jaroslav přesídlil na Kostelec, Škvorec připadl jeho bratru Albrechtovi. Po smrti Albrechta Smiřického zdědil sídlo v roce 1567 jeho syn Václav († 1593), v té době ještě nezletilý, a následně přešlo do držení dalších potomků: Albrechta Václava († 1614) a Albrechta Jana († 1618). Otázkou zůstává, dokdy zámek Smiřickým sloužil jako jedno z hlavních sídel. Podle všeho to bylo naposledy Zikmundovi I., neboť jemu se podařilo rozšířit rodový majetek natolik, že každý z jeho synů získal pro své působení sídlo významnější. Jindřich se zabydlel na Hrubé Skále, Jaroslav v již zmíněném Kostelci nad Černými lesy a Albrecht v Náchodě. Škvorec ovšem stále zůstal Praze nejbližší položenou lokalitou se sídlem přizpůsobeným trvalejšímu obývání panstvem.³²⁾

Jak a v kolika stavebních fázích byl tedy zámek ve Škvorci přestavován, případně jakým architektem a jak byl potom využit? Při pokusu o zodpovězení těchto otázek, vzhledem k fragmentárnímu dochování stavby, si nemůžeme vystačit s dosavadními stavebněhistorickými průzkumy nebo archeologickým výzkumem zacíleným na středověké etapy a je potřeba se obrátit k archivním pramenům a vyobrazením zámku z doby před ubouráním jeho podstatné části. Nezastupitelné jsou tři raně novověké inventáře pořízené Smiřickými a Lichtenštejny. Nutno podotknout, že žádný z nich neobsahuje výčet místností s jejich přesně identifikovatelnou polohou. První pochází z roku 1618 a byl pořízen při předání fideikomisu po úmrtí Jana Albrechta Smiřického v roce 1618,³³⁾ druhý vznikl při příležitosti převzetí zboží Albrechtem Eusebiem Václavem z Valdštejna v roce 1621³⁴⁾ a poslední byl v roce 1654 pořízen pro Lichtenštejny.³⁵⁾ Kromě inventářů mají jistou vypovídací hodnotu i dva, časově si blízké, popisy budovy z 19. století. Oba byly sepsány z důvodu chatrného stavebního stavu zámku a zachytily jej po ubourání severního, ale ještě před demolicí západního křídla. První z nich, z roku 1872, je součástí lichtenštejnských fideikomisních spisů,³⁶⁾ druhý byl v roce 1878 sepsán pro potřeby města.³⁷⁾

Zásadní je ovšem kresba Antonína Pucherny z roku 1805, která zachytila zámek od severovýchodu, včetně později zaniklé partie severního a východního křídla.³⁸⁾

32) Příhodně byly umístěny i Uhříněves a Koloděje, které ovšem Smiřičti získali později.

33) Národní archiv (dále jen NA) Praha, fond: Fideikomisní spisy, inv. č. 122, sign. VII E 9 (F 7/98), karton 847, fol. 163r–166v. Inventář je spíše než na sled jednotlivých místností zaměřen na výčet nábytku a movitého vybavení, včetně ložního prádla, zbroje či zásob základních potravin. Přesto však jej můžeme využít při dedukci důležitých místností, které se v zámku nacházely.

34) NA Praha, fond: Fideikomisní spisy, inv. č. 122, sign. VII E 9 (F 7/98), fol. 29r–32v. Systémem sepsání kopíruje přechodí inventář, ale je podrobnější.

35) NA Praha, fond: Fideikomisní spisy, inv. č. 141, sign. VII E 33, karton 1061, fol. 41r–43r. Tento inventář jako jediný obsahuje popis místností s upřesněním, v jakém podlaží se nacházely. Opatrní musíme být pouze proto, že popis stavu místností a zámku vznikl 30 let po smrti posledního z rodu Smiřických.

36) NA Praha, fond: Fideikomisní spisy, inv. č. 141, sign. VII E 33, karton 1070, fol. 137r–138v. Popis se soustředil primárně na výčet závad.

37) Státní okresní archiv (dále jen SOKA) Praha-východ, fond: Archiv města Škvorec, neuspořádaný fond. Popis zámku z roku 1878. Popis je poměrně věcný a pro badatelské účely omezeně využitelný, hlavně proto, že popisuje zámek včetně tehdejších příček a úprav, které čtenář dnes již nemůže identifikovat.

38) A. Pucherna, Kresba zámku Škvorce z roku 1805, publikováno in:

Obr. 7: Stusyně u Ronova nad Doubravou (okres Chrudim), kostel sv. Martina, zakončení opěrného pilíře presbytáře, detail (foto D. Prix, 2018).

Je pravděpodobné, že Pucherna si objekt značně idealizoval, neboť v jeho podání je zámek v dobrém – v zásadě romantickém – stavu. Tentýž pohled v roce 1820 jako předlohu využil kanovník katedrální kapituly v Hradci Králové a vedutista Johann Anton Venuto, který jej pouze ochudil o idylickou stafáž dětí hrajících si u rybníka.³⁹⁾ Další, poměrně cenné vyobrazení Baltazara Kutiny bylo v roce 1881 otištěno v knize Friedricha Bernaua a nedlouho poté, v pozměněné romantizující podobě, zopakováno i v pamětní knize městyse Škvorce. Je na něm vyobrazeno západní zámecké křídlo s arkádovou chodbou.⁴⁰⁾ Přesto,

F. Bernau, Album der Burgen und Schlösser im Königreiche Böhmen. Saaz 1881, s. 75. Dostupné z: https://www.hrady-zrceniny.cz/img/stare4/Antonin_Pucherna/Skvorec_Pucherna_1805.jpg (vyhledáno 22. 8. 2019).

39) J. A. Venuto, Veduta zámku Škvorce podle A. Pucherny z roku 1820, uloženo v Österreichische Nationalbibliothek. Dostupné z: https://www.europeana.eu/portal/cs/record/92070/BibliographicResource_1000126220175.html?q=venuto%2C+johann#dId=1566562149430&p=3 (vyhledáno 22. 8. 2019).

40) F. Bernau, o. c. v pozn. 38. Kresba B. Kutiny na s. 74a. Z obou vyobrazení je zřejmé, že zámek dlouhodobě nebyl obývaný a ani obyvatelný; chybí střechy, arkádová chodba západního křídla je značně poničená a skrze ni je viditelné, že místnosti byly již bez stropů. Samotný text o zámku je pouze výčtem jeho majitelů s konstatováním, že byl již ruinou. Pamětní kniha městyse Škvorce z let 1885–1897 (od Josefa Čenka Vykoukala), SOKA Praha-východ, Archiv městečka Škvorce, nesign. Kresba z roku 1885 v kronice obce se v násled-

Obr. 8: Škvorec, zámek, kamenická značka na ostění lomeného oblouku brány.

Obr. 9: Škvorec, zámek, kamenická značka na ostění lomeného oblouku brány.

že ve 2. polovině 19. století došlo ke zboření dvou třetin budov zámku, publikoval Antonín Podlaha v roce 1907 půdorys přízemí objektu z období před demolicí, který je klíčovým východiskem úsudků všech badatelů o hradu a zámku Škvorec.⁴¹⁾

dujících obdobích objevovala i v mírně pozměněné variantě na pohlednicích obce Škvorec. Pro účely tohoto článku vycházím pouze z vyobrazení v pamětní knize.

41) A. Podlaha, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Československém. Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století. XXIV. Politický okres Československý. Praha 1907, s. 177–179. Podlaha bohužel neuvedl dataci tohoto plánu. Jistou indicií v tomto směru může být pavlač v patře jižního křídla, která pocházela až z pozdně kla-*

V době, kdy Zikmund I. Smiřický získal Škvorec, měl k dispozici areál přibližně lichoběžníkového půdorysu, zastavěný mohutnou válcovou věží, nejméně dvěma patrovými provozně-obytnými stavbami a obehnaný na přístupové straně dvěma liniemi opevnění. V první řadě bylo nutné upravit areál tak, aby se do něj vůbec vešly větší paláce, a proto byla rozebrána vnitřní hradební zeď na jihu a východě i s velkou věží. Hradební a parkánové zdi byly, pokud možno, využity jako obvodové, nebo alespoň základové zdivo nových paláců.⁴²⁾

Smiřičtí zbořením částí nejstaršího jádra hradu získali areál nepravidelného půdorysu se třemi okosenými nárožními a téměř dvojnásobnou plochou nádvoří. Z původního hradu ponechali vstupní věžovou partii s branou. Východní stranu areálu lemovalo křídlo vestavěné mezi středověkou hradební a parkánovou zeď. Na severu nechali strhnout gotický „dům“ a na jeho místě vybudovat nové křídlo mírně zvětšující rozlohu areálu.⁴³⁾ Zvětšili západní křídlo, jenž ve hmotě pohltilo starší palác a propojili ho se vstupní branou novostavbou jižního křídla vestavěného do příkopu a přiloženého z vnější strany k hradbě. Se stavbou započali s největší pravděpodobností brzy, neboť v blízkosti Prahy ve 30. a počátkem 40. let 16. století neměli žádné vhodnější sídlo.⁴⁴⁾ Dochované architektonické

sicistní přestavby. Byla totiž vystavěna v místě destruované střední partie tohoto traktu, ovšem půdorys ji ještě nezachytil. Na klasicistní pavlač upozornil P. Kroupa, o. c. v pozn. 3, s. 291; je patrná ještě na fotografiích ze 70. let 20. století (uloženo ve fototéce NPÚ ÚOP SČ v Praze). Původně mělo jižní křídlo obdélný půdorys. V 19. století došlo k destrukci střední partie a křídlo nabylo půdorysu širokého písmene U obráceného do nádvoří. Dnes je zaniklá partie s pavlačí nahrazena novostavbou. Plán ovšem zaznamenal i některé příčky, které, soudě podle Kutinovy kresby, v zámku již v 80. letech 19. století být nemohly. Předpokládám proto, že původní nezvěstný plán, který využil A. Podlaha, byl vyhotoven k dokumentaci lichtenštejnského zámku, jenž ještě nebyl ruinou – tedy nejpozději na počátku 19. století.

42) P. Kroupa, o. c. v pozn. 3, s. 285–286. T. Durdík, 2011, o. c. v pozn. 9, s. 105, soudil, že prostory podle něj pozdně gotického východního paláce, který zaujal parkán, se zřejmě staly suterénem nového paláce.

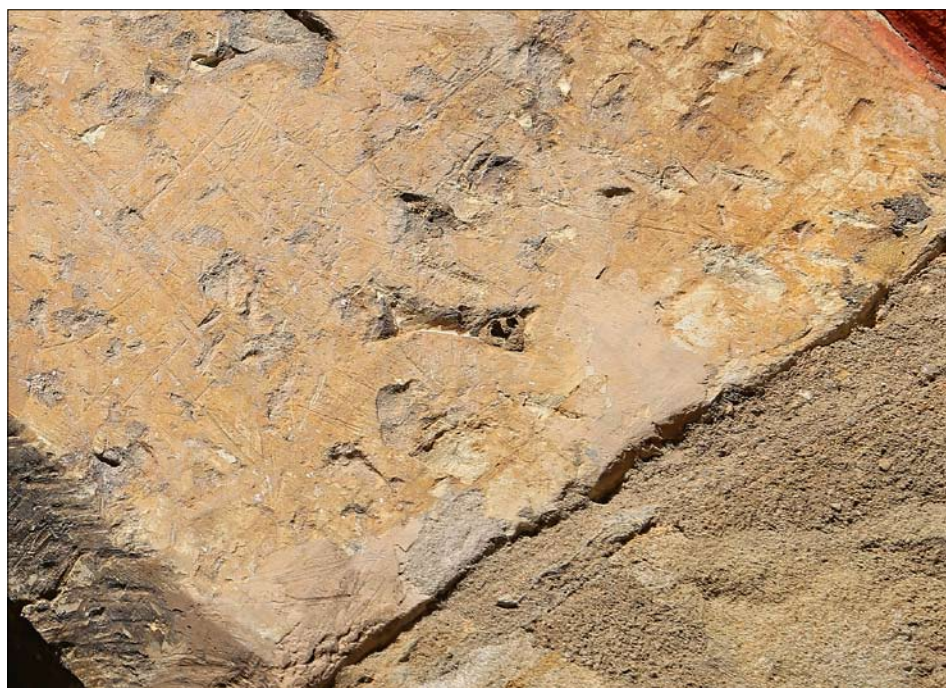
43) Srov. zdiva č. 21, 25, 26 a zejména 33; F. Gabriel – L. Kursová, o. c. v pozn. 10, obr. 1 na s. 9, s. 19–20, 32, 34 a obr. 24 na s. 41.

fragmenty i archivní prameny svědčí o dvou renesančních stavebních fázích. Zikmund I. Smiřický začal s přestavbou krátce po roce 1530 a úpravy z tohoto období byly provedeny ještě v pozdně gotických formách. Jediným hmatatelným dokladem je dnes zaslepený portál, vedoucí z podesty mladšího barokního hlavního schodiště do přízemí jižní části zbouraného východního křídla. Ozdobou kamenného pravoúhlého, poměrně nízkého portálku byla pouze několikastupňová profílance pohledové hrany, dosedající na vysokou trnož. Pavel Kroupa označil zeď s portálkem za jižní průčelí východního paláce, přičemž se domníval, že prostor mezi bránou a východním křídlem byl zastavován postupně a k propojení obou objektů došlo až v baroku.⁴⁵⁾ Vzhledem k tvarové jednoduchosti a proporcím portálu se nejednalo o hlavní, nebo jeden z hlavních vstupů do tohoto křídla. Další pozdně gotické architektonické detaily, které bychom spolehlivě vročili do 2. třetiny 16. století, nejsou dochovány a musíme si vypomoci archivními materiály a jinými prameny.

V renesančních a raně barokních zámeckých inventářích byla ve všech případech jako první zmíněna klenutá světnice (či pokoj).⁴⁶⁾ Tuto místnost můžeme ztotožnit se síní sklenutou čtyřmi křížovými klenbami na středový pilíř, kterou v půdoryse zaznamenal ještě Antonín Podlaha. Podle Pavla Kroupy mohla být tato centrální prostora zřízena až v baroku,⁴⁷⁾ což ale vylučuje její zachycení už renesančními inventáři. Zařazení do 16. století nepřímo podpořil také archeologický průzkum.⁴⁸⁾ Svedení křížových klenb bez žebíř do centrálního pilíře odpovídá podobně koncipovaným sálům z 30.–40. let 16. století, zná-

Obr. 10: Škvorec, zámek, kamenická značka na ostění lomeného oblouku brány.

Obr. 11: Škvorec, zámek, kamenická značka na ostění lomeného oblouku brány.

mým z přízemí paláců také jiných českých lokalit. Připomeňme v tomto kontextu např. podobné provedení kleneb v tzv. Dolním paláci v Benešově nad Ploučnicí z doby kolem roku 1540, či o málo starší síň vedle vstupu do jádra perněštejského hradu Kunětické Hory, sklenutou také na centrální pilíř, ale sklípkovými klenbami.

Jak portálek v jižním průčelí, tak klenutá místnost východního paláce jsou jedinými zatím známými doklady přestavby brzy po roce 1530. Další, časově nejbližší, se jeví zbytky sgrafit dnes patrné v podkroví barokního provozního křídla, dodatečně přistavěného k jižnímu renesančnímu připojenému zevně k hradbě. Tento renesanční objekt byl jednotraktový, na obdélném půdoryse a jeho fasády

44) F. Holec a kol., o. c. v pozn. 5, datovali přestavbu kolem roku 1545, datum však není podloženo.

45) P. Kroupa, o. c. v pozn. 3, s. 285–290.

46) NA Praha, fond: Fideikomisní spisy, o. c. v pozn. 33, fol. 163r; NA Praha, fond: Fideikomisní spisy, o. c. v pozn. 34, fol. 29r; NA Praha, fond: Fideikomisní spisy, o. c. v pozn. 35, fol. 41r.

47) P. Kroupa, o. c. v pozn. 3, s. 292.

48) F. Gabriel – L. Kursová, o. c. v pozn. 10, s. 45. Archeologicky zjištěný základový vkop na východní straně tehdy již snesené bergfritové věže odpovídá prostorově i stratigraficky středovému pilíři této místnosti.

Obr. 12: Škvorec, zámek, pohled na východní partii zámku od severovýchodu, stav 2017.

Obr. 13: Škvorec, zámek, vstupní partie z nádvoří (západní) strany, stav 2017.

zdobilo jednoduché raně renesanční sgrafito s motivem tří do sebe vepsaných obdélníků.

Z těchto poznatků je možné alespoň částečně dedukovat postup přestavby. Zikmund Smiřický, vcelku logicky, začal modernizovat východní a jižní partii, která se z obou stran přimykala ke vstupní bráně. Zpočátku asi pragmaticky využíval starší obytné prostory západního křídla, které měl na Škvorci k dispozici. První změnou proto pravděpodobně byl nový východní palác, z větší části vystavěný na substrukcích hlavní a parkánové hradby. Asi brzy nato následovala novostavba jižního křídla. O tom,

že výstavba neprobíhala jednotně a ani architekt ve službách Zikmunda I. Smiřického nepracoval s cílem dát zámku jednotnou podobu, svědčí i poznámka Augusta Sedláčka, že dvůr, „který býval nepravidelného tvaru a na všech stranách staveními zavřen, jak právě v rozličných dobách přistavováno.“⁴⁹⁾ V tomto kontextu lze připomenout, že pozdější slohová období sice zanechala v areálu své stopy, nicméně už nezměnila celkový charakter stavby.

Zmíněné úpravy probíhaly v 2. třetině 16. století. Pro další etapu se datovací opory hledají těžko, neboť o podobě severního a západního křídla informují jen výše uvedená zobrazení, popisy zámku a několik málo známých architektonických zlomků. Významnějším dochovaným artefaktem je portál z průjezdu brány do provozních místností vložených mezi bránu a východní křídlo. Jedná se o malý, půlkruhově zaklenutý, bosovaný portál, odpovídající stylově nejdříve 80. letům 16. století. Do 70.–80. let 16. století můžeme zařadit i několik fragmentů okenních ostění, dnes druhotně využitých v ostění dvou barokních oken nad prodloužením průjezdu brány, nebo nalezených při archeologickém výzkumu a nedávných stavebních pracích v sekundárních polohách. Spornou se jeví případná úvaha o renesančním původu trojitě arkády v severním čele západního křídla a arkád přistavěných k němu z vnější podélné západní strany, které zachytily vyobrazení z 19. století i půdorys A. Podlahy. V prvním případě se jednalo o krátkou vyhlídku vetknutou do přízemí (či

vlivem nerovnosti terénu zvýšeného přízemí). Zachytily ji vyobrazení A. Puchery, J. Venuta, B. Kutiny i anonymní pohled v pamětní knize městyse Škvorce.⁵⁰⁾ Na prvních dvou kresbách vidíme v dálce arkádu s polokruhovými záklenky. Naopak na dalších vedutách se jedná o tři lomené oblouky. V druhém případě šlo o dlouhou arkádovou chodbu, ve dvou podlažích zaznamenanou B. Kutinou

49) A. Sedláček, o. c. v pozn. 5, s. 224.

50) A. Pucherna, o. c. v pozn. 38; J. Venuta, o. c. v pozn. 39; F. Bernau, o. c. v pozn. 38; Pamětní kniha městyse Škvorce z let 1885–1897 (od Josefa Čeňka Vykoukala), o. c. v pozn. 40, nestr.

Obr. 14: Škvorec, zámek, fragmenty druhotně použitého renesančního ostění, stav 2017.

Obr. 15: Škvorec, zámek, portál do východního křídla (z jihu) z období před rokem 1550, dnes nepřístupný (foto J. Mrázek, 2006 – fotografie byla pořízena za ztížených podmínek).

a škvoreckou pamětní knihou. Ani zde není zobrazení arkád jednotné. Zatímco B. Kutina viděl cihlové arkády se segmentovými oblouky, stylově odpovídající spíše baroku, anonym zachytil oblouky polokruhové. Nešlo však o lehkou toskánskou arkádu, ale o majestátně působící prvek charakteristický spíše pro tzv. palladiánskou renesanci. Vzhledem k tomu, že všechna dostupná vyobrazení jsou do jisté míry idealizovaná, nemá v tomto případě smysl srovnávat počet oblouků, popřípadě další detaily. Důležité je umístění arkádových partií. V obou případech se totiž nejednalo o arkády v renesanci obvykle obrácené dovnitř uzavřeného nádvoří, ale naopak směřovaly vně. Takové řešení arkádových chodeb je pro renesanční zámky v Čechách netypické a bylo by nevýhodné hlavně z obranných důvodů. Otevřené vyhlídkové terasy směřované k městu položené pod zámkem nebo v jeho předpolí známe z italských poměrů už z konce 15. století třeba z Tridentu, kde byl pro biskupa Johanna Hinderbacha od roku 1475 přestavěn starý palác biskupského hradu Buonconsiglio, v třetím patře otevřený do města a do krajiny loggií benátského typu.⁵¹⁾ Podobné případy arkádových chodeb či altánů umožňujících výhled najdeme v 2. polovině 16. století také v českých zemích, např. chodbu zámku v Litomyšli, kde Giovanni Battista a Ulrico Aostalli v 70. letech 16. století průhled ve druhém patře zámku rovněž orientovali směrem k městu. Arkádový altán, umožňující dohled nad městem samotným Albrechtem Janem Smiřickým,

vznikl na počátku 17. století i v Náchodě.⁵²⁾ Ovšem tyto analogie mají „háček“: italské Castello del Buonconsiglio či namátkou uvedené české příklady charakterizují loggie vystavěné v „uctivé“ vzdálenosti od města či výše nad ním. Škvorecká přízemí arkáda s nimi nesnese srovnání a navíc neumožňovala vizuální kontakt s městečkem položeným západně od zámku. Dále je třeba mít na paměti, že zámky v 16. století sice pozvolna oslabovaly svůj obranný charakter, ale nikoli tak radikálně, aby byly arkádami přímo otevřeny do krajiny nebo k městu.⁵³⁾ Např. jak v Tridentu, tak v Náchodě byly takové „vyhlídky“ velmi dobře chráněné vysokými hradbami a přístupné výhradně zevnitř uvedených rezidencí. Pokud by tedy škvorecký zámek opravdu byl opatřen již renesančními vnějšími arkádami na západě a severu, pak k tomu jistě nemohlo dojít před rokem 1548, tedy za Zikmunda Smiřického. Takovou stavební etapu by hypoteticky bylo možné zasadit časově až za jednoduchý bosovaný portálek v průjezdu brány a domnívat se, že škvorecký zámek byl stavebně upravován ještě na počátku 17. století.⁵⁴⁾ Ale mnohem pravděpodobnější je, že nejméně dlouhá arkáda západního křídla vznikla daleko později. Stavebně by tomu nic neodporovalo. Západní křídlo bylo

51) K objektu např. J. Riedmann, *Schloss Buonconsiglio in Trident*. Regensburg 2007.

52) K datování renesančního paláce s loggií L. Lancinger – L. Svoboda, *Zámek Náchod*. Stavebně-historický průzkum. Pardubice 1996, rkp., s. 100.

53) Na Puchernově i Venutově vyobrazení je arkáda severního křídla zpodobena jako by ve zvýšeném přízemí. Vyobrazení z pamětní knihy ji posadilo přímo do úrovně terénu.

54) P. Vlček, *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*. Praha 2001, s. 466, přisoudil arkády pozdější stavební etapě, nejdříve za Albrechta Smiřického († 1566).

Obr. 16: Škvorec, zámek, portál do východního křídla (ze severu) z období před rokem 1550, dnes nepřístupný (foto J. Mrázek, 2004 – fotografie byla pořízena za ztížených podmínek).

totiž přistavěno zevnitř k původní hradbě a tvořilo součást vnější linie opevnění a arkádová chodba byla k této zdi přistavěna zevně. Baroknímu datování by odpovídalo také segmentové zaklenutí oblouků objevující se v podání B. Kutiny. Renesanční by mohly být nanejvýše tři pole arkád v severozápadním nároží. Pokud bychom akceptovali renesanční původ arkádové loggie zpodobené na kresbě A. Pucherny, pak by připadalo v úvahu její umístění do zvýšeného přízemí, což by lépe odpovídalo zvyklostem české architektury posledního dvacetiletí 16. století.⁵⁵⁾

Další ze spektra otázek spojených s renesanční přestavbou zámku ve Škvorci je osoba architekta či stavitele. Těch je v případě smířických sídel známo velmi málo. Ojedinele se objevila konkrétní jména, ať už architektů či jiných umělců, až v posledních letech jejich éry – třeba Domenica de Bossi či malíře Bartoloměje v Náchodě.⁵⁶⁾ Ovšem např. pro nejvýznamnější smířický zámek v Kostelci nad Černými lesy doklad o jeho architektovi zatím nemáme. S největší pravděpodobností jím byl Ulrico Aostalli,⁵⁷⁾ o němž můžeme odůvodněně uvažovat i v případě Škvorce. Pavel Vlček totiž publikoval informaci, že v roce 1556 byl Ulrico Aostalli doložen i na Škvorci.⁵⁸⁾ Z 12. března 1560 pochází přípis Jaroslava Smířického a Jana z Valdštejna, v němž oba doporučili císaři Ferdinandovi I. právě Ulrica Aostalliho,⁵⁹⁾ který již dvacet let jako zedník v Praze i na venkově pracoval na jejich stavbách. Dopis

55) Lomené arkády, které zachytil anonym v pamětní kniha městyse Škvorce z let 1885–1897, o. c. v pozn. 40, se v tomto místě – tedy otevřené z přízemí do krajiny nezdají být reálné a jde zřejmě o romantizující pohled.

56) H. Prixová Dvorská, o. c. v pozn. 1, s. 58–59.

57) Souhrnné o Ulricu Aostallim např. P. Vlček a kol., Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách. Praha 2004, s. 29–32.

58) Tamtéž, s. 29. Zmínka je uvedena pouze v tomto encyklopedickém hesle a proto komplikovaně ověřitelná.

59) A. Holzhausen, Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen. Band X. Wien 1889, reg. 6175: „... maistr Ulrichen de Vastalis, einem Welchen mauer...“ Na přípis upozornila M. Lejsková-Matyášová, Zámek v Kostelci nad Černými lesy ve světle urbáře z roku 1677, Umění 4, 1956, s. 328–329.

tedy potvrzuje, že mistr Aostalli pro Smířické pracoval přibližně od 40. let 16. století a právě v té době bylo přestavováno sídlo ve Škvorci.⁶⁰⁾ To, v kombinaci s údajem o Aostalliho práci na Škvorci z roku 1556, by potvrzovalo jeho možnou účast na první etapě přestaveb. Není známo, kdy se zmiňovaný Ital narodil, zemřel ovšem až v roce 1597. Pokud kalkulujeme s jeho působením na českých stavbách přibližně od roku 1540, musíme připustit, že byl v této době velmi mladý – nejvýše dvacetiletý. Jako takový vykonával jen zednické práce a patrně ho nelze spojit s architektonickými koncepcemi. To mohlo nastat teprve později, když se dostal do císařských služeb a pracoval také v Kostelci nad Černými le-

sy. V takovém případě by jej Smířičti pravděpodobně najali i pro druhou etapu prací ve Škvorci, která probíhala v 2. polovině 16. století. Slušelo by se sice srovnat některé architektonické detaily smířických sídel např. s již jmenovaným zámkem v Litomyšli, kam byl Aostalli vyžádán Vratislavem z Pernštejna, nicméně to škvorecký zámek už neumožňuje. Jediným dochovaným architektonickým detailem je výše uvedený bosovaný portál v průjezdu brány, pro komparativní studium však tvarově příliš jednoduchý. Jistou míru kompoziční podobnosti vykazují vstupní partie zámků ve Škvorci a hospodářsko-správního předzámčí v Kostelci nad Černými lesy, kdy je po mostě dosažitelná vstupní brána s postranní brankou pro pěší (v Kostelci stejně jednoduchá jako ve Škvorci, ale renesančního tvarosloví) umístěna v hranolovém věžovém objektu s pokojem nad průjezdem a křídla po jejích obou stranách vizuálně ustupují dozadu. Dnes je vstupní partie v Kostelci nad Černými lesy pokryta sgrafitem, které se původně nacházelo i ve Škvorci. S ohledem na to, že jádro brány ve Škvorci bylo středověké, vyplývala by z právě uvedeného srovnání nanejvýš inspirace rozvrhu vstupní partie v Kostelci starším škvoreckým příkladem a naopak další nepřímé potvrzení eventuálně zvažovaného podílu Ulrica Aostalliho na renesančním architektonickém koncipování přestavby zámku ve Škvorci za Zikmunda I. Smířického.

Ve Škvorci tedy do konce 16. století, buď ve dvou či v jedné postupné etapě, vyrostl čtyřkřídový zámek zastavěný po obvodu nádvoří takřka souvisle obytnými a hospodářskými stavbami. Do něho ústila v jihovýchodním koutě středověká věžová brána neznámé výšky (nejméně s obytným patrem nad průjezdem). Vlivem členitého terénu a poměrně příkrých svahů na jihu a západě byl zámek v těchto partiích dvoupatrový.⁶¹⁾ Severozápadní nároží pak do pro-

60) V souvislosti s pracemi pro Smířické na venkově můžeme hypoteticky uvažovat o činnosti Ulrica Aostalliho také např. na Hrubé Skále, kterou Smířičti přestavovali asi od 40. let 16. století.

61) O tom, že jižní a západní křídla měla z pohledu od příkopu dvě patra, svědčí jednak vyobrazení A. Pucherny a J. Venuta a potvrzují

storu otvíraly tři pole lehké toskánské arkády. Fasády zdobilo, přinejmenším na jihu, psaníčkové sgrafito s motivem tří do sebe vepsaných obdélníků. O úpravě dalších fasád nemáme žádné informace. Je možné, a snad i pravděpodobné, že jednotlivá křídla nebyla v důsledku využití středověkých zdív a postupné výstavby, vizuálně sjednocená. Část fasád ovšem bezesporu prolamovala pravoúhlá okna s jednoduchým profilovaným ostěním. Velkým handicapem areálu byla poměrně značná terénní nejednotnost, neboť úředník pracující pro Lichtenštejny zaznamenal, že místnosti v přízemí vyrovnávaly terén rozdílnou výškou.⁶²⁾

FUNKČNÍ VYUŽITÍ ZÁMKU

Pro fragmentární dochování sídla je zodpovězení otázek, týkajících se funkčního využití zámku, dnes již dosti komplikované. Alespoň částečný vhled do uspořádání a vybavení smiřického sídla poskytují výše uvedené inventáře z let 1618, 1621 a 1654. Nutno připomenout, že žádný z nich neobsahuje výčet místností s jejich přesně identifikovatelnou polohou, ovšem i přesto mohou napomoci při dešifrování využití zámku, včetně zbořených křídel. Při dedukci lokalizace jednotlivých místností si musíme vypomoci zachycením charakteristických prostor a od toho se odvíjejícím pravděpodobným postupem inventarizačních komisí. Obsáhlost jednotlivých záznamů se liší; nejobširnější je inventář z roku 1654, při jehož sepsování úředníci také jako jediní rozlišovali jednotlivá podlaží, i když poněkud chaoticky.⁶³⁾ Situaci ještě komplikuje výšková nejednotnost objektu a z toho plynoucí rozdílná úroveň pater. Z hlediska následné orientace v inventářích je důležité, že všechny začínají od klenuté místnosti,⁶⁴⁾ kterou lze ztotožnit s místností s křížovými klenbami svedenými na střední pilíř, nacházející se zhruba uprostřed přízemí východního křídla. Klenutých místností bylo v zámku jistě více, ale z půdorysu A. Podlahy je zřejmé, že tato byla klenbou typická. Ve všech inventářích jsou jako jediná vybava zmíněny velké stoly a židle; jednalo se tedy nejspíše o hodovní a jednací síň. Od této místnosti byl postup všech inventarizačních komisí jednotný – k severu, dále k západu, jihu a končil ve věžové bráně či v jednom případě v místnostech nad kamennou klenutou světnicí.⁶⁵⁾ Dalšími zřetelně identifikovatelnými prostory ve všech inventářích byly pokoje nad rybníkem a nad mostem, díky nimž je postup komisařů při soupisu majetku nezaměnitelný. Pokoj nad rybníkem mohl být pouze v severním křídle a vzhledem k počtu místností, které byly mezi ním a klenutou světnicí, se nejpravděpodobnější jeví severozápadní nároží v patře zámku. Kromě jiného se zde nacházelo „*lozie welke pod nebesy*“ a soudě podle toho se jednalo o osobní pokoj významnějšího zámeckého obyvatele.⁶⁶⁾ Mezi klenutou

Obr. 17: Škvorec, zámek, portál zpřístupňující provozní místnosti východního křídla z průjezdu, stav 2017.

místností ve východním křídle a pokojem nad rybníkem popisují inventáře z let 1618 a 1621 shodně fraucimor a kuchyni, jež byly v severním křídle.⁶⁷⁾ Fraucimor v patře a kuchyně, z logiky věci, v přízemí.⁶⁸⁾ Nepřímý důkaz o umístění fraucimoru do severního křídla podal také August Sedláček,⁶⁹⁾ podle něhož bylo v roce 1850 v severní části umístěno vězení, a nad ním prý po roce 1712 bydlívala kněžna Savojská († 1772). Snad si tyto místnosti vybrala, protože už dříve nejlépe odpovídaly dámskému bydlení. Do pokojů dále nad rybníkem, tedy do západního křídla, umístili Smiřičtí zbrojní komory s rozsáhlým vybavením, na něž se soustředily oba inventáře z let 1618 i 1621.⁷⁰⁾ Zbrojnice patřila v roce 1618 k nejlépe vybaveným místnostem, což je patrné z dlouhých a početných seznamů, v nichž najdeme běžnou výzbroj, např. nejružnější druhy ručnic, prosté i vykládané kostí a zlatem.⁷¹⁾

67) NA Praha, fond: Fideikomisní spisy, o. c. v pozn. 33, fol. 163r.; NA Praha, fond: Fideikomisní spisy, o. c. v pozn. 34, fol. 29r. Inventář z roku 1654 už pokoje fraucimoru neuvádí. Inventář z roku 1654 se v situování kuchyně shoduje, i když uvedl ještě jednu, zřejmě někde v protilehlé části zámku; NA Praha, fond: Fideikomisní spisy, o. c. v pozn. 35.

68) Pokoje fraucimoru bývaly umístěny v klidnějších částech zámku (čemuž v tomto případě severní křídlo odpovídalo, neboť bylo odkloněno od města) a většinou v patrech. Poněkud netypicky byl např. v Kostelci nad Černými lesy fraucimor v přízemí západního křídla (A. *Nachtmannová*, o. c. v pozn. 2, s. 95), ale ve Škvorci situování fraucimoru do přízemí nic nenásvědčuje.

69) A. *Sedláček*, o. c. v pozn. 5, s. 214.

70) NA Praha, fond: Fideikomisní spisy, o. c. v pozn. 33, fol. 163v–164r; NA Praha, fond: Fideikomisní spisy, o. c. v pozn. 34, fol. 29r–30r.

71) Do roku 1621 se množství zbroje na zámku radikálně snížilo na několik málo kusů a v roce 1654 se už v bývalých „rystkomorách“ uchovávalo obilí.

také popisy zámku, o. c. v pozn. 36 a 37.

62) Popis zámku, o. c. v pozn. 36. To by i potvrdzovalo, že západní křídlo v jisté míře pojmulu původní středověký palác.

63) To bylo dáno přístupností jednotlivých křídel a jejich propojením pomocí schodišť.

64) NA Praha, fond: Fideikomisní spisy, o. c. v pozn. 33, fol. 163r.; NA Praha, fond: Fideikomisní spisy, o. c. v pozn. 34, fol. 29r.; NA Praha, fond: Fideikomisní spisy, o. c. v pozn. 35, fol. 41r.

65) Nad kamennou světnicí končí inventář z roku 1621.

66) NA Praha, fond: Fideikomisní spisy, o. c. v pozn. 33, fol. 163v.

Obr. 18: Škvorec, zámek, fragment sgrafita v patře jižního křídla, stav 2017 (fotografie byla pořízena za ztížených podmínek).

Za zbrojní komorou následoval v roce 1618 i 1621 pokoj „G. M. Panie“ nad mostem, tedy pokoj pána. To, že komnaty pána zámku byly situovány nad hlavním vstupem, či v jeho těsné blízkosti, odpovídalo běžným zvyklostem Smířických. Bylo tomu tak na Hrubé Skále⁷²⁾ i v Kostelci nad Černými lesy.⁷³⁾ Jižní křídlo sloužilo primárně jako konírny. Doložil to stavebněhistorický průzkum⁷⁴⁾, a lze tak dedukovat i z lichtenštejnského inventáře a popisu zámku na konci 19. století.⁷⁵⁾ V roce 1654 tu úředníci zaznamenali nejen „marsstal pod palazcem klenuta na 20. konj pusta“, ale také „palacz nad marsstalemj tez pustý bez stropu“.⁷⁶⁾ Patro křídla sloužilo obytným účelům. Těchto několik funkcí zámku je tedy, domnívám se, zřejmých. Další můžeme určit s větší mírou pravděpodobnosti. Jedná se např. o kapli. Ta na zámku byla už od středověku⁷⁷⁾ a nacházela se nejspíše v západním paláci či v křídle na severu. Kapli sice neuvedl žádný z inventářů, ale pramen z poloviny 17. století hovoří o kněžské světnici a pokojíčku při ní,⁷⁸⁾ a to mezi místností sklenutou na střední pilíř a kuchyní, což odpovídá východní partii severního křídla. Dále v západním křídle byla umístěna velká světnice, v níž se nacházel „stul wokrouhly weliky“,⁷⁹⁾ uvedená v roce 1621 za místností nad rybníkem a před zbrojní komorou.⁸⁰⁾ Přízemí zámku bylo určeno, jak bývalo obvyklé, nejrůznějším provozním a hospodářským účelům. Nejpodrobněji je vyjmenoval úředník pracující pro Lichtenštejny,

nicméně bez možnosti přesnější lokalizace. Tak víme, že na Škvorci, kromě holomčí světnice a nejrůznějších sklepů na omastky, vína, malé maštale pro tři koně atp., se nacházela ještě jedna menší kuchyně, položená zřejmě v blízkosti pokojů pána – v přízemí mezi bránou a starším smířickým palácem, kde je dodnes záklenek, jehož omítky nesou silné stopy kouře a sazí. Větší zázemí pro kuchyni, přípravné a skladovací prostory byly potom v přízemí severního křídla, odkud byla snadno dostupná společenská hodovní síň v západním křídle. Kromě toho byl na severu, v přízemí křídla i zdroj vody, neboť studnu (patrně arkádou otevřenou do nádvoří) v těchto místech uvádí shodně veškeré prameny z 19. století a není důvod předpokládat, že se její poloha nějak změnila. K zám-

ku patřily i další hospodářské provozy umístěné mimo areál, ale v jeho blízkosti. Jednalo se hlavně o pivovar, kovárnu a bečvárnou.⁸¹⁾

O uměleckém vybavení jednotlivých místností lze z dochovaných pramenů jen spekulovat. Žádný z inventářů se nezmiňuje o ničem, co by sloužilo k výzdobě pokojů či většímu komfortu obyvatel. Víme pouze, že místnosti v přízemí byly většinou valené a křížové. Svědčí o tom místnost v krčku mezi bránou a východním palácem, dodnes valeně zaklenuté místnosti v jižním křídle a dále zmínky v inventáři z roku 1654,⁸²⁾ hovořící o světničkách a klenutých sklepech i popis zámku z konce 19. století, který zaznamenal valené a křížové klenby.⁸³⁾ Místnosti v patrech pak byly z velké části kryté trámovými stropy a je otázkou, zda a nakolik Smířičtí utráceli za jejich výmalbu. Komunikační schéma zajišťovalo několik schodišť. Dvě jednoramenná v severovýchodním a jihozápadním koutě.⁸⁴⁾ První a druhé patro v jihozápadním koutě propojovalo vřetenové schodiště se vstupem a kamenným ostěním.⁸⁵⁾ Není jasné, jak byl umožněn vstup do místností pána zámku nad průjezdem a nad maštalemi v jižním křídle. Snad lze předpokládat renesanční schodiště přibližně v místě dnešního barokního, tedy mezi bránou a východním palácem.

Otázkou zůstává původ vnějšího vstupu do místnosti sklenuté na středový pilíř. V její východní zdi se done-

72) H. Prixová Dvorská, o. c. v pozn. 1, s. 56–57.

73) A. Nachtmannová, o. c. v pozn. 2, s. 93–98.

74) P. Kroupa, o. c. v pozn. 3.

75) Popis zámku Škvorce, o. c. v pozn. 37.

76) NA Praha, fond: Fideikomisní spisy, o. c. v pozn. 35, fol. 41v.

77) Kapli doložil F. Záruba, Hradní kaple. II. Doba lucemburská. Praha 2015, s. 180–181.

78) NA Praha, fond: Fideikomisní spisy, o. c. v pozn. 35, fol. 41r–41v.

79) NA Praha, fond: Fideikomisní spisy, o. c. v pozn. 34, fol. 29v.

80) Záznamy o třicet let starší pak zmiňují pouze síň před „taffelstubem“; NA Praha, fond: Fideikomisní spisy, o. c. v pozn. 35, fol. 41r.

81) NA Praha, fond: Fideikomisní spisy, o. c. v pozn. 35, fol. 42r–43r.

82) NA Praha, fond: Fideikomisní spisy, o. c. v pozn. 35.

83) Popis zámku, o. c. v pozn. 37.

84) Obě schodiště zachytil A. Podlaha, o. c. v pozn. 41. Západní schodiště popsal úředník v roce 1878 v popisu zámku Škvorce, o. c. v pozn. 37. Severní schodiště před východním křídlem potvrdil také archeologický průzkum; F. Gabriel – L. Kursová, o. c. v pozn. 10, s. 40. Popis zámku, o. c. v pozn. 37, popisuje západní schodiště jako kryté pultovou střešou na sloupech spočívajících na parapetní zdi. Zda tento popis zachytil renesanční stav nelze s jistotou tvrdit, ale použité architektonické tvarosloví tomu nebrání.

85) Popis zámku, o. c. v pozn. 37.

dávna nacházely fragmenty pís-kovcového ostění poškozeného portálu nejasného stáří, z něhož byly patrné jen svislá část pravého a zlomek levého ostění. František Gabriel a Lucie Kursová se domnívali, že tudy mohl vést hlavní vstup již do gotického hradu a poukázali na poškození levé hrany ostění, které přičítali vytáčení vozů v úzkém otvoru.⁸⁶⁾ Ale je nepravděpodobné, že v 16. století by do této místnosti vjížděly vozy. Tomu odporuje její velikost, zaklenutí i dostupnost z nádvoří portálem pro pěší, který zaznamenal půdorys zveřejněný A. Podlahou. Také vyobrazení na uvedených vedutách nezachytilo odpovídající renesanční stav této strany zámku. Argument proti úsudku o renesančním původu a fungování tohoto velkého vjezdu je v zásadě stejný, jako v případě západní arkádové chodby – není dobře představitelné, že v 16. století by Smiřičtí takto podcenili ochranu jednoho ze svých sídel.⁸⁷⁾ Ostění, původně završené cihlovým půlkruhovým záklenkem, bylo do středověké obvodové kamenné hradby patrně vsazeno dodatečně a spíše souvisí s nějakou novověkou rekonstrukcí tohoto úseku zdiva.⁸⁸⁾

VÝZNAM ZÁMKU VE ŠKVORCI V KONTEXTU RODOVÉHO DOMINIA SMÍŘICKÝCH

I přes absenci dostatečného rozsahu dochované stavby je z předchozích pasáží zřejmé, že zámek ve Škvorci nezískal svou konečnou renesanční podobu během 2. třetiny 16. století, ale až v 80. letech 16. století. Dochované fragmenty sice odpovídají spíše běžné renesanční produkci, ale jeho funkční využití odpovídalo potřebám rodiny raně novověkého šlechtice. Zámek na počátku 17. století neměl stálého obyvatele, což bylo jistě také důvodem jeho poměrně jednoduchého vybavení v roce 1618, kdy jedinými bohatěji zaopatřenými místnostmi byly zbrojnice. Až na několik málo malovaných postelí pod nebesy nic nenavštěvovalo jakémukoliv reprezentativnějšímu a osobnějšímu vybavení. Ovšem existují doklady o jeho, alespoň občasném, využití ještě v době Albrech-

Obr. 19: Kostelec nad Černými lesy (okres Praha-východ), pohled na vstupní partii předzámčí od jihu.

ta Jana, konkrétně v roce 1616. Jedná se o kuchyňské účty smiřických. V tzv. komorních knihách dochovaných z let 1609–1618 jsou, kromě zápisů o nejrůznějších výdajích, zaznamenány i tzv. kuchyňské počty.⁸⁹⁾ Z nich můžeme k roku 1616 vyčíst poměrně věrohodné srovnání množství konzumovaných potravin na jednotlivých panstvích.⁹⁰⁾ Škvorec sice zdaleka nedosahuje takového množství sněženého masa jako třeba rezidenční Kostelec nad Černými lesy či Náchod, nicméně záznamy bezpochyby svědčí o zdejší životě.

Připomeňme nyní krátce celkovou situaci sídelní sítě Smiřických. Obydlenost jednotlivých zámků začala klesat na přelomu 16. a 17. století kvůli snížení počtu dospělých mužských potomků rodu. Dominium Smiřických bylo v 2. polovině 16. století rozděleno mezi Zikmunda na Hrubé Skále, Jaroslava v Kostelci nad Černými lesy a Albrechta v Náchodě. Postupně došlo k omezení významu Hrubé Skály a po roce 1600 investovali Smiřičtí přednostně již jen do zámků v Kostelci nad Černými lesy a s největší pravděpodobností i v Náchodě a dále do paláce na Malostranském náměstí v Praze.⁹¹⁾ Panství v okolí Prahy mělo své centrum v Kostelci nad Černými lesy a hospodářsky a správně bylo rozčleněno na podřízená panství černo-kostecké, škvorecké a uhříněveské. V jejich rámci pak Smiřičtí disponovali dalšími menšími zámky v Kolodějích

86) F. Gabriel – L. Kursová, o. c. v pozn. 10, s. 40.

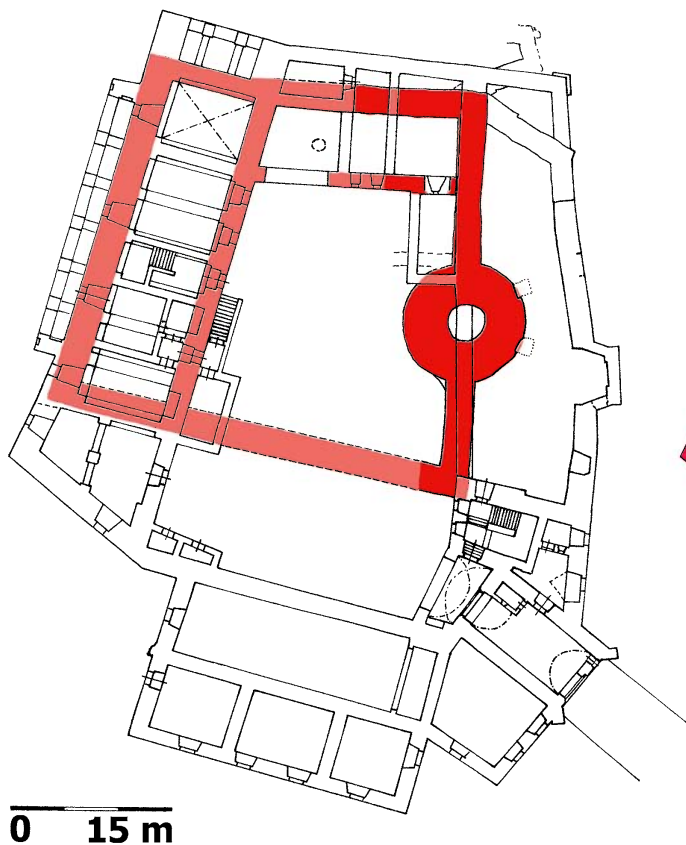
87) F. Gabriel a L. Kursová uvedli archeologický nález fragmentů zdiva v místech před portálem, které datovali rovněž do středověku; F. Gabriel – L. Kursová, o. c. v pozn. 10, s. 34. Jeho tloušťka je však malá a nejpravděpodobněji vůbec nesouviselo s opevněním hradu, nelze je považovat za součást vstupu do zámku ani v 16. století a nejspíše se jednalo o důsledek až pozdně novověkých úprav jeho okolí. Portál tak patrně sloužil přístupu do zámeckých zahrad teprve v období, které již rezignovalo na fortifikační využití aristokratických sídel.

88) Srovnej P. Kroupa, o. c. v pozn. 3, s. 291–293. Autor uvedl pochybnosti o středověkém stáří portálu. Dnes je v těchto místech novotvar z let 2018–2019.

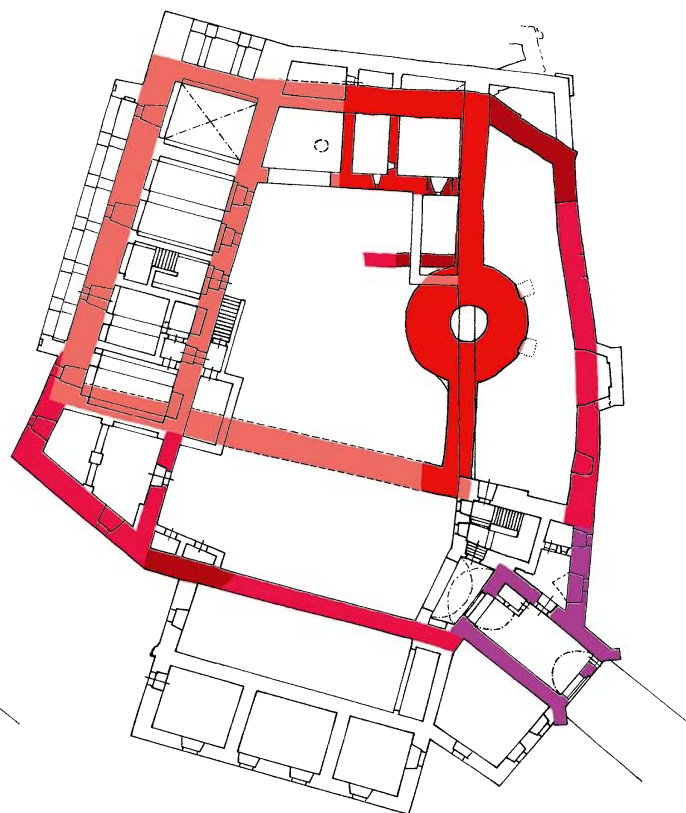
89) Jedná se o účetní knihy Smiřických. Jsou dochovány v NA Praha, fond Komorní knihy (dále jen KK), inv. č. 1764–1768. Podrobně o nich pojednal J. Čechura, Smiřičtí – finančníci českých stavů v roce 1609 (pohled do komorních počtů Albrechta Jana ze Smiřic), in: Stopami dějin Náchodska 12, 2008, s. 141–159.

90) NA Praha, KK, inv. č. 1767, fol. 92r–96v.

91) Podle archivních pramenů byl Náchod za Albrechta Jana Smiřického významně přestavěn, podrobněji H. Prixová Dvorská, o. c. v pozn. 1, s. 58.

Obr. 20: Škvorec, pokus o rekonstrukci rozsahu hradu kolem roku 1300 (s využitím půdorysu A. Podlahy, o. c. v pozn. 41 a zaměření F. Gabriel – L. Kursová, o. c. v pozn. 10). Červeně: archeologicky zjištěné zdivo; světle červeně: předpokládaný průběh středověkých zdí (kresba D. Prix, 2019).

Obr. 21: Škvorec, pokus o rekonstrukci rozsahu hradu kolem roku 1400 (s využitím půdorysu A. Podlahy, o. c. v pozn. 41 a zaměření F. Gabriel – L. Kursová, o. c. v pozn. 10). Červeně: archeologicky zjištěné zdivo z doby kolem roku 1300; světle červeně: předpokládaný průběh středověkých zdí; růžově: archeologicky zjištěné zdivo z 2. poloviny 14. století; světle růžově: předpokládaný průběh středověkých zdí z 2. poloviny 14. století; fialově: zdivo kolem roku 1400 (kresba D. Prix, 2019).

a Klučově.⁹²⁾ Kromě samotného Kostelce, kde budovali rezidenci v pravém slova smyslu,⁹³⁾ na tom z pohledu trvalého obydlí nejlépe byla Uhříněves. Zdejší tvrz se stala centrem správy části panství. Bydleli tu převážně úředníci, pro něž byly vybaveny úřednické byty (pro šlechtu se udržovalo několik pokojů).⁹⁴⁾ Právě pro odlišné využití nelze Uhříněves srovnávat se zámky, na nichž majitelé krátkodobě či trvale sídlili, i když se patrně dočasně stala složkou věnného zajištění Kateřiny z Házmburka, manželky Jaroslava ze Smiřic, jak to indikuje dochovaná erbovní a nápisová deska. Klučov byl součástí dominia od poloviny 16. století, Koloděje teprve od roku 1589.⁹⁵⁾ Obě stavby prošly renesančními úpravami, ovšem ani jedna

se nedochovala. V Klučově je dnes patrné jen archeologické naleziště ohrazené fragmenty renesančních zdí a zámek v Kolodějích byl srovnán se zemí a barokně vystaven mimo původní základy. Zámek v Klučově sice podchytil urbář černokosteleckého panství z roku 1667, tzv. Zlatá kniha,⁹⁶⁾ ale rekonstruovat jeho podobu jen z tohoto pramene, bez dochování byt jen fragmentů vlastní stavby, by bylo čistou spekulací. Z popisu je patrné, že šlo o patrovou stavbu kolem uzavřeného nádvoří, obehnanou vodním příkopem. Součástí byla pavlač spočívající na čtyřech sloupech, tedy nejspíše arkádová chodba. V popisu a vybavení není nic, co by naznačovalo nějakou výjimečnost stavby. Zaujme jedině, že na pavlači byla umístěna „mrzizka od zemie až k wrchu malowana, s erby panuw Smirzicz“, o níž se úředník, který popis vyhotovil, domníval, že za ní bývala postel, sloužící v létě pro „odpoczynuti, a pro poslauchani ptakuw slawiczkuw“.⁹⁷⁾ Vybavení vodní tvrže pak zachytily i inventáře z počátku 17. století, přičemž nejobsáhlejší pochází z roku 1618.⁹⁸⁾ Jednalo se o menší zámek (např. v porovnání se sídlem ve Škvorci) a komisařům stála za zaznamenání výbava v pokojích pána,

92) Kromě toho Smiřičtí disponovali i tvrzemi, využívanými členy rodu jen krátkodobě – ve středních Čechách to byla např. Tuchoraz.

93) Zámek v Kostelci nad Černými lesy byl sice značně stavebně upraven v 18.–19. století, zatím učiněné nálezy přesto svědčí, že zde byla Smiřickými budována moderní a prvotřídně vybavená rezidence s kompletním zázemím, nejen hospodářským, ale i volnočasovým v podobě letohrádků, bažantnic atp. Autentické záznamy a popisy nalezneme v tzv. Zlaté knize, urbáři z roku 1667, který je součástí fondu Velkostatek (dále jen Vs) Kostelec, uloženého v Státním oblastním archivu (dále jen SOA) Praha. Také A. Nachtmanová, o. c. v pozn. 2; E. Zápalková, o. c. v pozn. 2; V. J. Mrvák, Dějiny černokosteleckých domů. Kostelec nad Černými lesy 2011; tjž, o. c. v pozn. 2.

94) J. Čechura – V. Stachurová Kucrová – Z. Vlasáková, o. c. v pozn. 28, s. 171–172, 245; P. Vlček, o. c. v pozn. 54, s. 484–485.

95) Ke Klučovu F. Holec a kol., o. c. v pozn. 5, s. 196. K zámku v Kolodějích přehledně PV [Pavel Vlček], (heslo) čp. 1/III, in: P. Vlček a kol.,

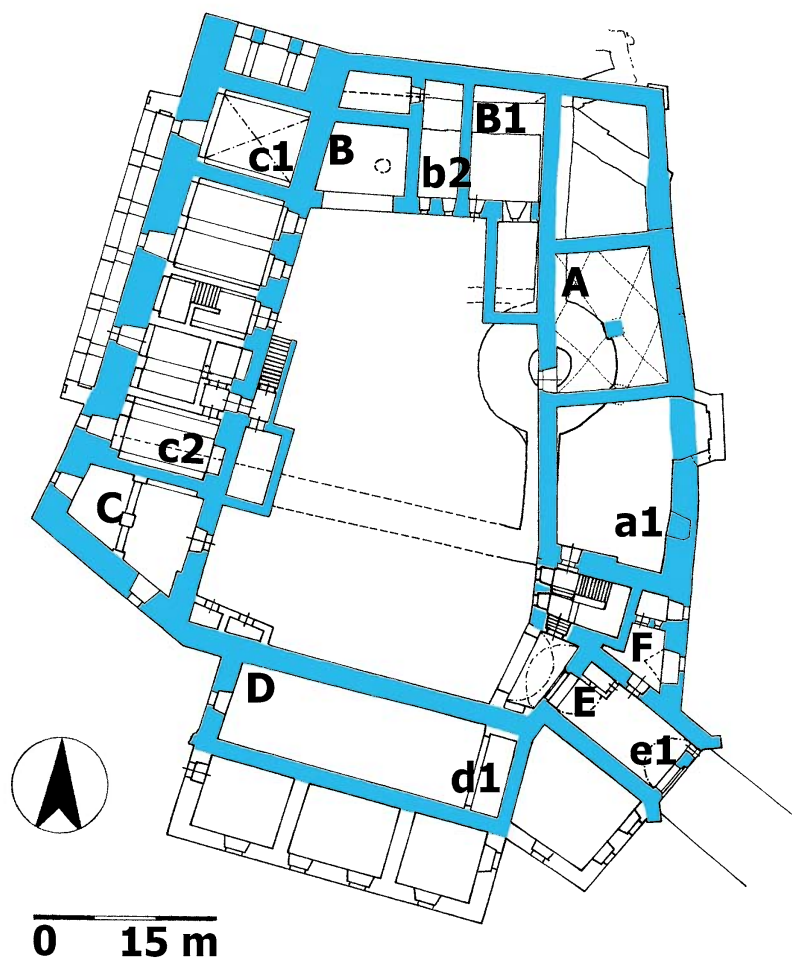
Umělecké památky Prahy. Velká Praha. A/L. Praha 2012, s. 721–735. Okrajově také J. Čechura – V. Stachurová Kucrová – Z. Vlasáková, o. c. v pozn. 28, s. 172.

96) SOA Praha, fond: Vs Kostelec, inv. č. 3138, fol. 528r–531v.

97) Tamtéž, fol. 530r.

velké světnici, fraucimoru, několika menších světnic, kuchyně a kovárny. Na rozdíl od Klučova jednoznačně zaujmou záznamy o zámku v Kolodějích.⁹⁹⁾ Ten odkázal Jaroslav Smiřický k doživotnímu užívání manželce Kateřině z Házmburka.¹⁰⁰⁾ Na první pohled je čitelné honosnější vybavení, než bylo běžné. V daleko početnější míře o něm čteme pouze v Kostelci nad Černými lesy nebo v roce 1611 také na Hrubé Skále či v malostranském paláci.¹⁰¹⁾ Kateřina z Házmburka zámek obývala až do smrti v roce 1604 a od toho roku neměl trvalého majitele. Proto místo pokojů paní v roce 1618 komisaři v inventáři zaznamenali místnosti a kanceláře úředníků a zemanské světnice. Ovšem kromě poměrně velkého počtu panských i hostinských pokojů a běžného zázemí také kapli, velký a malý fraucimor, „lázníčku“ i zahradu na koření a pochopitelně velkou světnici, která byla obita malovanými koberci na plátně, tedy tapetami. Mimo běžného zařízení se tu můžeme dočíst i o malovaných postelích pod nebesy, dalších tapetovaných místnostech a – pro dámský zámeček netypických – loveckých trofejích. V inventáři o tři roky mladším úředníci zaznamenali navíc i malířskou světnici (tedy místnost s nástěnnými malbami), ale také několik obrazů a dokonce i jedny hodiny.¹⁰²⁾

Zmíněné paroží může být i vodítkem k následnému výkladu využití zámku v Kolodějích po roce 1604, ale i ve Škvorci na počátku 17. století. V deníku Adama mladšího z Valdštejna se dočteme, že 30. června 1605 „jel na Koloděje na štvání (zvěře) ku panu Smiřickému“.¹⁰³⁾ Podobné záznamy čteme také o Škvorci. Například 7. září 1602 jezdil Adam z Valdštejna na Škvorci s chrtý,¹⁰⁴⁾ 13. listopadu byl tamtéž se Zikmundem II. Smiřickým na štvání, a stejně tak 13. září o rok později.¹⁰⁵⁾ O tom, jak byl využíván na počátku 17. století Klučov, nemáme zprávy.

Obr. 22: Škvorec, modře pokus o rekonstrukci rozsahu zámku kolem roku 1600 s vyznačením funkčního využití místností (s využitím půdorysu přízemí A. Podlahy, o. c. v pozn. 41 a zaměření F. Gabriel – L. Kursová, o. c. v pozn. 10; kresba D. Prix, 2019); pozn. Antonín Podlaha zachytil pouze stav přízemí objektu po roce 1800, a to včetně barokních a klasicistních přiček či zazdění původních vstupních otvorů. A – místnost sklenutá na střední pilíř v přízemí (v dalších prostorách přízemí východního křídla blíže nespecifikované provozní a skladovací místnosti, hypoteticky také holomčí místnosti); a1 – blíže nespecifikované obytné místnosti východního křídla v patře; B – studna v přízemí; b1 – kuchyně a pekárna v přízemí severního křídla; b2 – fraucimor a kaple v patře severního křídla; C – blíže nespecifikované provozní a skladovací místnosti v přízemí západního křídla (hypoteticky také malá maštal); c1 – obytná místnost v patře v severozápadním nároží; c2 – tabulnice a zbrojní komory v patře západního křídla; D – maštal pro 20 koní v přízemí jižního křídla; d1 – blíže nespecifikované obytné místnosti v patře jižního křídla; E – vstupní brána s průjezdem v přízemí; e1 – pokoj pána v patře nad průjezdem; F – malá kuchyně v přízemí.

Na základě podchycených informací je možné si alespoň zčásti učinit představu o fungování sítě zámků v majetku politicky aktivních a hospodářsky zdatných Smiřických, jejichž ambice sice mířily vysoko, ale fyzické zdraví a – snad můžeme říci – i osud jim příliš nepřály. Přestože Smiřičtí během 2. poloviny 16. století započali poměrně velké množství staveb a modernizací starších hradů, na počátku 17. století těmto rezidencím chyběli trvalí obyvatelé. Smiřičtí se proto finančně soustředili na dominantní sídla: Kostelec nad Černými lesy, Náchod a malostranský palác. Ovšem na rozdíl od zámku Hrubé Skály, která byla od Prahy příliš vzdálená a využitá minimálně, sídla v blízkosti Prahy mohla šlechtě sloužit nejen k občasnému přenocování při delších cestách, ale také pro nejrůznější kratochvíle, např. lovy divoké zvěře, chrtí dostihy atp. Zámek Škvorec měl bezesporu původně hrát významnější roli, než tomu nakonec bylo. Nacházel se v příhodné poloze a do pohodlného bydlení bylo investováno. I když

98) NA Praha, fond: Fideikomisní spisy, o. c. v pozn. 33, fol. 42r–44v.

99) NA Praha, fond: Fideikomisní spisy, o. c. v pozn. 33, fol. 16r–20r.

100) V. J. Mrvík, Historická topografie města Kostelce nad Černými lesy. Disertační práce. Filozofická fakulta UK, Praha 2012, rkp., s. 356.

101) NA Praha, fond: KK, inv. č. 1778.

102) NA Praha, fond: Fideikomisní spisy, o. c. v pozn. 34, fol. 38r–42r.

103) M. Koldinská – P. Maťa, Deník rudolfinského dvořana. Adam mladší z Valdštejna 1602–1633. Praha 1997, s. 111.

104) Tamtéž, s. 50.

Obr. 23: Müllerova mapa Čech z roku 1720, detail se zvýrazněním center smířických středočeských panství (podklad převzat z: © Historický ústav AV ČR – <http://www.hiu.cas.cz>).

původně byl zřejmě zamýšlen velkorysejší architektonický koncept, než byla výsledná realizace. Ani náklady na komfortní a zajímavé vybavení by se v 17. století už Smířickým příliš nevyplatily. Inventář z roku 1618 potvrdil, že tou dobou už zámek trvale obydlen nebyl. Smířičtí byli dobří hospodáři, a proto jejich investice v prvních dvou dekádách 17. století už prioritně směřovaly k podpoře politického vzestupu. V těchto plánech již zámek ve Škvorci nehrál podstatnější roli. Nedisponoval dostatečným prostorem pro nezbytný rozvoj, a proto ani nebyl patřičným místem k okázalé reprezentaci posledních příslušníků rodu, kteří jej udržovali a využívali příležitostně, zejména k účelům „kratochvilné“ povahy.

DOVĚTEK

Šestnácté století bylo obdobím posledního, snad můžeme říci, rozkvětu zámku ve Škvorci. V rámci pobělohorských konfiskací jej získal Albrecht z Valdštejna, jenž zboží v roce 1623 prodal Lichtenštejnům. Ti panství vlastnili až do 1. poloviny 20. století, ovšem ambice vystavět větší rezidenci ve Škvorci zřejmě neměli. Už během třicetileté války stavba značně utrpěla a Bohuslav Balbín ji dokonce označil za zříceninu. Ovšem, i když se má za to, že opravy provedené v 17. a 18. století nebyly natolik dostatečné, aby oddálily úpadek objektu v 2. polovině 19. století, patrně tomu tak nebylo doslova. Barokní úpravy, realizované pro Marii Terezii Savojskou, podle mého názoru nebyly bezvýznamné a směřovaly k pohodlnějšímu bydlení a komfortnějšímu využití.¹⁰⁵⁾ Byla dotvořena vstupní partie, kdy k jižnímu křídlu v bývalém příkopu směrem k městu byl přistavěn další trakt, modernizováno schodiště mezi vě-

žovou bránou a východním křídlem a vnitřní prostor prodloužené vstupní partie byl sjednocen i v průjezdu pomocí obdobné valené klenby. Asi došlo též k modernizaci interiéru – alespoň těch, které byly trvaleji obývány. S největší pravděpodobností došlo k vizuálnímu i praktickému propojení zámku a jeho zahrady. Kromě arkádové kolonády v západním křídle vznikla trojboká přístavba zřejmě s postranními schodišti, přiložená k vnější straně východního paláce, kterou zachytily veduty A. Pucherna a J. Venuta.¹⁰⁷⁾ Je také možné, že právě výsledkem těchto úprav mohl být portál ve východní zdi vedoucí z místnosti sklenuté na centrální pilíř do zahrad za zámek. Teprve s úmrtím Marie Terezie Savojské a opětovným začleněním Škvorce do rozsáhlých fideikomisních držav Lichtenštejnů také asi souvisela osudová změna úlohy vrchnostenského sídla a brzká novostavba tzv. mladšího zámku na počátku 90. let 18. století,¹⁰⁸⁾ vhodněji sloužícího jako administrativní a hospodářské zázemí panství. Původní hrad a následně zámek definitivně ztratil roli byt i příležitostného sídla, což nad ním vyneslo pomyslný ortel. Racionální Lichtenštejnové už neviděli důvod k dalším investicím, což spolu s nedostatečnou údržbou zpečetilo jeho osud.

MGR. HANA PRIXOVÁ DVORSKÁ – NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ ÚSTAV, ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVNÍSTĚ STŘEDNÍCH ČECH V PRAZE

107) A. Pucherna, o. c. v pozn. 38; J. Venuta, o. c. v pozn. 39. Torzo trojbokého přístavku je v dochované východní zdi dodnes patrné, a to včetně postranních barokních vstupů.

108) Jednopatrovou obytnou budovu na obdélném půdoryse doplňují hospodářské stavby rozmístěné kolem lichoběžníkového neuzavřeného nádvoří. Tzv. nový zámek byl postaven podle projektu Josefa Jágra. Základní informace F. Holec a kol., o. c. v pozn. 5, s. 168; V. Naříková, (heslo) Škvorec, in: E. Poche ed., Umělecké památky Čech. 3. P/Š. Praha 1980, s. 500.

105) Tamtéž, s. 53, 90.

106) Např. A. Sedláček, o. c. v pozn. 5, s. 227, uvedl, že v 18. století v severním křídle bydlela Marie Terezie Savojská, rozená z Lichtenštejna.

DAS SCHLOSS ŠKVOREC, SEINE BEDEUTUNG UND AUSNUTZUNG IM RAHMEN DES SMIŘICKÝ-DOMINIUMS

Škvorec (Bez. Prag-Ost) ist ein, 22,5 km östlich von Prag entfernt, im mäßig gewellten Gelände des Říčaner Plateaus liegender Markt. An seinem östlichen Rand steht das als Torso erhaltene Schloss, das durch den Umbau einer älteren gotischen Burg entstand und im Mittelalter sowie in der Neuzeit Sitz von bedeutenden Besitzern gewesen war. Im 16. Jahrhundert die Burg übergang in den Besitz der Herren Smiřický von Smiřic, für die die Lokalität in der 1. Hälfte des 16. Jahrhunderts die bedeutendste Enklave bedeutete, die sie in der Umgebung der Hauptstadt erworben hatten. Sie verwandelten die gotische Burg in ein Vierflügelsschloss, wobei sie sich mit den das Areal umgrenzenden gotischen Palasbauten, dem Turm und der Ringmauer abfinden mussten.

Das Schloss ist heutzutage nur in Fragmenten erhalten, und daher spielen die Schriftquellen die Berichte von durchgeführten Untersuchungen, die Baufragmente und das Belegen der mittelalterlichen Burgbauetappen (zwei Bauetappen sind definiert, ihr Ausmaß oder die Datierung des Eingangstors präzisiert) eine wichtige Rolle in Erkenntnis seiner Renaissancegestalt.

Anhand der Erkenntnis der Gestalt der gotischen Burg konnte man den Vorgang und zum Teil auch die Gestalt der frühneuzeitlichen, 1530 von Zikmund I. Smiřický begonnenen Adaptierungen herleiten. Bis Ende des 16. Jahrhunderts, entweder in zwei oder einer länger dauernden Etappe, wuchs in Škvorec das vierflügelige Schloss mit eingeschlossenem länglichem trapezförmigem, fast kontinuierlich mit Wohn- und Wirtschaftsbauten herumgebautem Hof auf, in den in der Südostecke der mittelalterliche Torturm unbekannter Höhe (mindestens mit einem Wohngeschoss über der Tordurchfahrt) führte. Infolge des reichgegliederten Geländes und der verhältnismäßig steilen Hänge im Süden und Westen war es in dieser Partie zweistöckig. Drei Joche toskanischer Arkade öffneten seine Nordwestecke ins Freie. Die Fassaden schmückte, mindestens an der Südseite, die Sgraffito-Rustika mit Motiv von drei ineinander eingezeichneten Rechtecken. Die einzelnen Flügel waren wohl infolge der Ausnutzung der mittelalterlichen Mauerwerksabschnitte und des sukzessiven Ausbaus nicht visuell vereinigt. Die Umfassungsmauern brachen ohne Zweifel rechteckige Fenster mit einfach profilierten Gewänden durch. Der Nachteil des Areals fußte im gegliederten Gelände, die ungleiche Raumhöhe hat ihn ausgleichen müssen. Der Südflügel enthielt einen Stall für 20 Pferde und Wohnräume im Obergeschoss. Der Westflügel diente vor allem den gesellschaftlichen Funktionen, außer den reichen Rüstkammern befand sich da der Bankettsaal. Der nördliche, dem Städtchen abgewandte Schlossteil diente dem Frauenzimmer; die Kapelle lag auch nahe. Das Obergeschoss im Ostflügel und der Raum über der Tordurchfahrt bewohnte der Schlossherr. Das Erdgeschoss vom Ost- und Nordflügel nutzten die kleine und große Küche mit einer Wasserquelle und verschiedene Lagerungs-, Wirtschafts- und Betriebsräume aus. Die Ausstattung des Schlosses nach seiner Vollendung lässt sich nicht näher charakterisieren. Sicher ist nur, dass bei der Inventarisierung 1618 es war, mit Ausnahme der Rüstkammer, auffallend einfach eingerichtet und nichts für irgendeine repräsentativere und persönlichere Ausstattung gezeugt hat.

Auch wenn die erhaltenen Fragmente der gewöhnlichen renaissancezeitlichen Produktion entsprechen, alles zeigt zur Vermutung, dass die Smiřický in Škvorec mindestens die frührenaissancezeitliche Bauetappe dem Architekten Ulrico Aostalli anvertraut haben.

Die Bedeutung des Schlosses Škvorec mit seiner exzellenten Lage im Verhältnis zur Hauptstadt hatte 1558 die des in Kostelec nad Černými lesy (Schwarzkostelez, Bez. Prag-Ost) übertroffen. Die Smiřický investierten darin trotzdem weiterhin. Seine Bedeutung sank aber allmählich zu Ende des 16. Jahrhunderts, ähnlich wie bei den weiteren Sitten des Geschlechts, und zwar infolge rapiden Mangels an erwachsenen männlichen Geschlechtsmitgliedern. Es war nach und nach komplizierter für die Bauten Ausnutzung zu finden. In der Schwarzkostelez Domäne verfügten die Smiřický noch über weitere kleinere Schlösser – außer Škvorec waren das die Sitze in Koloděje (Teil der Hauptstadt Prag), Klučov (Bez. Kolín) und Uhřetěves (Auhřetowes, Teil der Hauptstadt Prag). Eine ausschließliche

Stellung hatte das Schloss in Koloděje, das als Mitgift an Katharina v. Hasenburg zugefallen war und als solches auch ausgestattet worden war. Nach dem Tode seiner Besitzerin 1604 wurde es nur zum vorübergehenden Aufenthalt der Herrschaften bestimmt und diente wohl auch als Jagdschlösschen.

Ein ähnliches Schicksal hat auch das Schloss Škvorec betroffen. Es hatte ursprünglich eine bedeutendere Rolle spielen sollen, als es schließlich geschah. Die Smiřický investierten in das bequemere Wohnen noch mindestens bis in die 1580er Jahre, aber ihre späteren Aufwände lohnten sich ihnen nicht mehr. Am spätesten im frühen 17. Jahrhundert war das Schloss nicht mehr dauernd bewohnt, die Herrschaft pflegte es im Rahmen der verschiedensten Kurzweil zu besuchen.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Škvorec (Bez. Prag-Ost), der sog. Pflichtabdruck der Mappe des Stablen Katasters, 1840 (Zentralarchiv für Geodäsie und Kataster).

Abb. 2: Johann Anton Venuto, Schloss Škvorec, Vedute nach Anton Pucherna, 1820 (übernommen aus J. A. Venuto, s. Zit. in Anm. 39).

Abb. 3: Baltazar Kutina, Schloss Škvorec, Zeichnung, vor 1881 (Foto Archiv des ÚDU AV ČR [Institut für Kunstgeschichte der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik]).

Abb. 4: Škvorec, Schloss, Zeichnung, 1885 (Reprofoto aus dem Buch Pamětní kniha městyse Škvorce [Gedenkbuch des Marktes Škvorec], s. Zit. in Anm. 40, alle Fotos H. Prixová Dvorská 2019, falls nicht anders angeführt).

Abb. 5: Škvorec, Schloss, Eingangspartie, Ansicht von Südosten, Zustand 2017.

Abb. 6: Škvorec, Schloss, Eingangstor, Detail, Zustand 2017.

Abb. 7: Stusyně bei Ronov nad Doubravou (verschwundenes Dorf, Bez. Chrudim), Kirche des hl. Martin, Abschluss vom Strebepfeiler am Presbyterium, Detail (Foto D. Prix, 2018).

Abb. 8: Škvorec, Schloss, Steinmetzzeichen am Spitzbogengewände des Tors.

Abb. 9: Škvorec, Schloss, Steinmetzzeichen am Spitzbogengewände des Tors.

Abb. 10: Škvorec, Schloss, Steinmetzzeichen am Spitzbogengewände des Tors.

Abb. 11: Škvorec, Schloss, Steinmetzzeichen am Spitzbogengewände des Tors.

Abb. 12: Škvorec, Schloss, östliche Partie des Schlosses, Ansicht von Nordosten, Zustand 2017.

Abb. 13: Škvorec, Schloss, Eingangspartie aus der Hof- (West-)seite, Zustand 2016. Foto V. Razím.

Abb. 14: Škvorec, Schloss, Fragmente des sekundär verwendeten Renaissancegewändes, Zustand 2017.

Abb. 15: Škvorec, Schloss, südliches Ostflügelportal aus der Zeit vor 1550, heute nicht zugänglich (Foto J. Mrázek, 2006 – fotografiert unter ungünstigen Bedingungen).

Abb. 16: Škvorec, Schloss, nördliches Ostflügelportal aus der Zeit vor 1550, heute nicht zugänglich (Foto J. Mrázek, 2006 – fotografiert unter ungünstigen Bedingungen).

Abb. 17: Škvorec, Schloss, Tordurchfahrt, Portal zu den Betriebsräumen des Ostflügels, Zustand 2017.

Abb. 18: Škvorec, Schloss, Südflügel, Obergeschoss, Sgraffitofragment, Zustand 2017 (fotografiert unter ungünstigen Bedingungen).

Abb. 19: Kostelec nad Černými lesy (Schwarzkostelez, Bez. Prag-Ost), Vorschloss, Eingangspartie, Ansicht von Süden.

Abb. 20: Škvorec, Burg, Ausmaß gegen 1300, Rekonstruktionsversuch (unter Verwendung des Grundrisses von A. Podlaha, s. Zit. in Anm. 41, und der Bauaufnahme F. Gabriel – L. Kursová, s. Zit. in Anm. 10). Rot: archäologisch belegtes Mauerwerk; hellrot: vorausgesetzter Verlauf mittelalterlicher Mauerwerkpartien (Zeichnung D. Prix, 2019).

Abb. 21: Škvorec, Burg, Ausmaß gegen 1400, Rekonstruktionsversuch (unter Verwendung des Grundrisses von A. Podlaha, s. Zit. in Anm. 41, und der Bauaufnahme F. Gabriel – L. Kursová, s. Zit. in Anm. 10). Rot: archäologisch belegtes Mauerwerk aus der Zeit gegen 1300; hellrot: vorausgesetzter Verlauf der mittelalterlichen Mauerwerkpartien; rosafarbig: archäologisch festgestelltes Mauerwerk aus der 2. Hälfte des 14. Jahrhunderts; hellrosafarbig: vorausgesetzter Verlauf der mittelalterlichen Mauerwerkpartien aus der 2. Hälfte des 14. Jahrhunderts; violett: Mauerwerk gegen 1400 (Zeichnung D. Prix, 2019).

H. PRIXOVÁ DVORSKÁ – ZÁMEK VE ŠKVORCI, JEHO VÝZNAM A VYUŽITÍ V RÁMCI DOMINIA SMÍŘICKÝCH

Abb. 22: Škvorec, Schloss. Blau: Ausmaß gegen 1600, Rekonstruktionsversuch mit Auszeichnung der funktionellen Ausnutzung der Räume (unter Verwendung des Grundrisses von A. Podlaha, s. Zit. in Anm. 41, und der Bauaufnahme F. Gabriel – L. Kursová, s. Zit. in Anm. 10, Zeichnung D. Prix, 2019); dazu ein Vermerk: Antonín Podlaha nahm nur den Zustand vom Erdgeschoss nach 1800, und zwar einschließlich der barockzeitlichen und klassizistischen Trennwände und vermauerten ursprünglichen Eingangsöffnungen auf.

A – der in einen Mittelpfeiler gewölbte Erdgeschossraum (in weiteren Erdgeschossräumen die näher nicht spezifizierten Betriebs- und Lagerräume, hypothetisch auch der Halunkenraum); a1 – die näher nicht spezifizierten Obergeschoss-Wohnräume des Ostflügels; B – Brunnen im Erdgeschoss; b1 – Küche und Bäckerei im Nordflügelobergeschoss; b2 – Frauenzimmer

und Kapelle im Nordflügelobergeschoss; C – die nicht näher spezifizierten Betriebs- und Lagerräume im Westflügelobergeschoss (hypothetisch auch der kleine Pferdestall); c1 – Tafelraum und Rüstkammern im Westflügelobergeschoss; D – Stall für 20 Pferde im Südflügelobergeschoss; d1 – die nicht näher spezifizierten Wohnräume im Südflügelobergeschoss; E – das Eingangs-Durchfahrtstor; e1 – Wohnzimmer des Schlossherrn im Obergeschoss oberhalb der Tordurchfahrt; F – kleine Küche im Erdgeschoss.

Abb. 23: Müllersche Landkarte Böhmens, 1720, Detail mit ersichtlich gemachten Zentren der mittelböhmischen Domänen der Smířický (Unterlage aus: © Historický ústav AV ČR [Historisches Institut der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik] – <http://www.hiu.cas.cz> übernommen).